Från hembygdsarbetet

LAGGA GAMLA PRÄSTGÅRD INVIGD SOM HEMBYGDSGÅRD

Bild 1. Med fanor i spetsen tågade invigningsföljet från kyrkan till den gamla prästgårdens invigning.

Den som en vacker höstdag nalkas Lagga kyrka på den smala landsvägen, som västerut leder från Risberga och Årby, gör klokt i att stanna upp en stund så snart han fått kyrkan i blickfånget. Där på norra sluttningen av Laggaberget synes mellan de avlövade askarna den lilla kyrkan, praktiskt taget oförändrad sedan medeltiden. På vänster hand skymtar Upsalakonungarnas gamla domän Lagga-Husby. Vid foten av kyrkan, ett

stenkast från bogårdsmuren, ligger en låg envåningsbyggnad av trä, rödmålad och med valmat tak av enkupigt tegel. Det är »gamla prästgården», trygg och fast rotad i kyrkans hägn. Allt sammantaget bjuder bilden av en sällsynt väl bevarad uppländsk kyrkby.

Lagga socken befinner sig i den unika situationen att inom sina gränser ha icke mindre än fyra olika sätesbyggnader för präster. Den prästgård, som kyrkoherden i våra dagar bebor, byggdes 1919, men ännu kvarstår den byggnad, som år 1810 uppfördes som bostad åt kyrkoherden i Lagga och Östuna Pehr Annerstedt. Huset användes nu som arrendatorsbostad och bär sina 145 år med heder. Strax intill vid norra sidan av gårdsplanen ligger socknens äldsta prästgård, den ovannämnda och av befolkningen kallad »Gamla prästgården». Lägger man så härtill »capellansbostället» vid Olunda är antalet uppe i det inledningsvis nämnda antalet.

Det är onekligen märkligt att byggnaden så många år efter 1809 års syn, då den på grund av sitt bristfälliga skick utdömdes som bostad (varom mera nedan), kommit att kvarstå som överloppshus. Mer än en gång har det varit fråga om rivning. Men det prima kärnvirket har stått sig väl och ännu så sent som på 1920-talet användes byggnaden som bostad. Men så började väggarna bågna och regnvattnet sökte sig ned genom taket här och var. Under beredskapstiden trodde man att huset skulle få göra sin sista tjänst som magasin och förläggning för fosterlandsförsvararna. Men sockenborna hade svårt att tänka sig sin »gamla prästgård» huggas till ved och gå upp i rök. Den nybildade hembygds- och fornminnesföreningen tog saken om hand och förvärvade byggnaden. Under åren 1950—1955 har huset genomgått en grundlig men varsam restaurering. Tak och väggar har riktats upp och lagats och interiören har i görligaste mån återställts i sitt ursprungliga skick. Byggnaden har en typisk karolinsk rumsplan med långsmal korridorartad förstuga med innanförliggande stor sal i mitten och två mindre rum på vardera gaveln. I samtliga rum har de ålderdomliga bjälktaken åter framtagits och snickeriernas ursprungliga färgskala återställts. På golven ligga breda för hand kluvna och hyvlade golvtiljor. Med hjälp av bevarade tapet- och målningsfragment har ett par av rummen kunnat iståndsättas så som de från början varit. Särskilt intressant är sydvästra kammaren eller »pastorsexpeditionen» med sina stämningsmättade, intressanta väggmålningar med träd, fåglar och blommor, utförda direkt på timret och i en frapperande rik och tilltalande färgskala. Stora salens väggdekorer har rekonstruerats med hjälp av vid restaureringen i detta rum påträffade

Bild 2. Den gamla prästgårdens exteriör i karolinsk stil.

målningsfragment och utgöres av på papper målad fältindelning i brunt och i form av bladrika växtrankor på gul botten. Vid restaureringen har föreningen hela tiden haft Riksantikvarieämbetets och landsantikvariens sakkunskap att lita till. I stora salen, som är en ur alla synpunkter tilltalande samlingsplats, kan nu Lagga sockenbor slå sig ned till sammankomst och trevnad och känna tillfredsställelsen att äga en av landskapets äldsta — om inte den äldsta — i ursprungligt skick bevarade prästgårdar.

Söndagen 12 juni 1955 invigdes Lagga gamla prästgård som hembygdsgård och det blev en både glad och högtidlig akt, som inleddes i den fullsatta kyrkan, där högmässa förrättades av socknens herde. Från kyrkan tågade deltagarna under föreningens egen fana och en svensk flagga till Gamla prästgården, där kyrkkaffe serverades. Hembygdsföreningens vice ordförande hemmansägare K. G. Lundin hälsade de närvarande, varefter landsantikvarie Nils Sundquist höll ett anförande om prästgårdar i allmänhet och om de mera kulturhistoriskt värdefulla prästgårdarna i Uppland och deras typer. Föreningen lyckönskades till den lyckligt genomförda restaureringen och Lagga gamla prästgård förklarades av landsantikvarien invigd för sitt nya ändamål att tjäna som föreningens

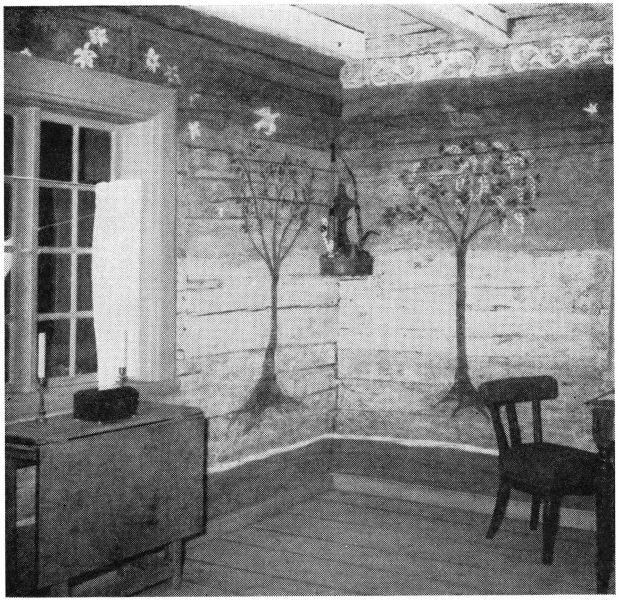

Bild 3. Sydvästra rummet, eller »pastorsexpeditionen», med dess direkt på timret utförda väggmålningar.

hemvist. Den invigda byggnaden mottogs på föreningens vägnar av undertecknad, hembygdsföreningens sekreterare, och tack uttalades till Riksantikvarieämbetet för bistånd vid restaureringen samt till Upplands fornminnesförening, som genom landsantikvarie Sundquist och amanuens Anna-Märta Berg lämnat värdefull hjälp vid återställningsarbetena.

Då det gäller att datera Gamla prästgården i Lagga ställs man inför stora svårigheter. Byggnadshistorikern vill för sin del hänföra byggnaden med sin karakteristiska karolinska stil till brytningen mellan 1600-tal och 1700-tal eller till omkring år 1700. Att på dokumentarisk väg komma fram till säkert datum är heller inte så lätt, sedan handlingarna från 1700- och 1600-talen i så stor utsträckning förkommit. På fast mark befinner man sig emellertid ännu vid året 1809, då, som inledningsvis antytts, vid en till- och avträdessyn »Mangårdsbyggningen befanns så förfallen att den icke genom reparation kunde sättas i bruk, hvarföre detta hus utdömdes och skulle i dess ställe ny manbyggning av Socknemännen

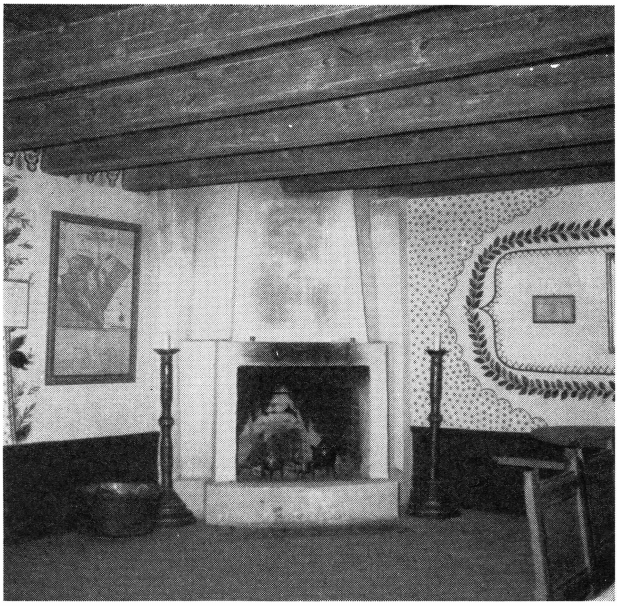

Bild 4. Stora salen med sina kraftiga takbjälkar, nyuppmurade spis och säregna efter bevarade rester återställda väggmålningar.

nu uppsättas». Redan härav synes husets höga ålder framgå. Med kännedom om den försiktighet, som i allmänhet utmärkte de byggnadsskyldige sockenmännen, finnes enligt min mening föga skäl att antaga att man år 1809 var beredd att utdöma en byggning, uppförd på 1700-talet.

Den äldsta bevarade syn, där gamla prästgården finnes omtalad, är daterad 8 sept. 1777, där den beskrives sålunda: »En Manbyggning Norr på Gården, 26 ¾ aln lång, 12 ⅞ aln bred, 13 hvarf hög, under Näfver och Torf tak, beskriven uti 1744 och 1755 Åhrs Huse Syner, afdeld uti En Sal, 2ne Kamrar, ett Kiök med en afbalkad Kammare uti Köket... som herr kyrkoherden Westrin låtit göra.»

För tiden före 1744 är intet syneprotokoll bevarat och man måste söka sig fram på andra vägar. I koret framför altaret i Lagga kyrka ligger en gravsten av grå, rödflammig kalksten med stiliserade rosor uthuggna i hörnen. Inskriften lyder:

»SUB HOC MARMORE SITUS EST VIR REVEREND(US) DN M NICOLAUS P PASTOR QUONDA(M) ECCLESIARU(M) Q(UAE)

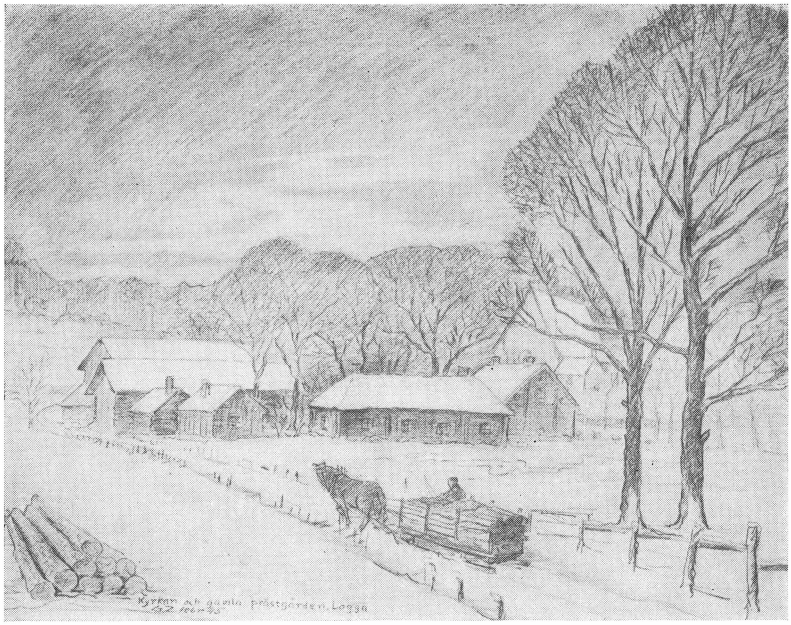

Bild 5. Prästgården med kyrkbyn invid Lagga kyrka. Efter teckning av GUNNAR ZAMORE.

SUNT IN LAGGA ET ÖSTUNA FIDELISSIM(US) Q(UI) 6 LUSTRA OFFICIO PASTO(RA)LI GRAVITER PERFUNCTUS EST NAT(US) ANNO 1590 OBIIT ANNO 1651 . . .»

Denne Magister Nils med tillnamnet Skute, som var kyrkoherde i Lagga åren 1621—1651, fick i rikt mått pröva livets besvärligheter. I en böneskrift till drottning Kristina, daterad 8 febr. 1636, skriver han: »Stormechtige Högborne Allernådigste Drottning, E:K:M:t vogar jagh fattig Prestman på det Underdånigste till att förnimma, Huru såsom jagh är kommen till det Prestegieldet i Lagga sochn och dher funnit för migh en illa medfaren och nederrutten Prestegårdh på hwilken jagh hafwer kostadh till att oppbyggia allt mitt godha . . .» I fortsättningen av skriften beder Nils Skute om några års skattefrihet för ett hemman, som han innehade i Östuna socken. År 1648 i det trettioåriga krigets sista år

skriver han på nytt till drottningen om skattefrihet: »Eder Kongl. Maj:t nödgas iag härmed underdånigst föredraga och tillkenna gifwa, hurusom jagh, först jagh till Kyrkioherde uti Lagga Sochn wardt förordnad, nödgades till bättre fortgång med Prästebohletz uprätande, /:som då med huus och andre tilbehör aldeles nederrödt war:/ antaga gästgifweriet, Och blef mig där till ett Cronehemman i samme Sochn tilldelt Högby be:dt, hwilket een lång tijd hade legat ödhe, och fördenskuld mycken kostnad och arbete, så wähl ther på, som Prästebohlet anwändas moste, förr änn som thet kunde bringas uthi sitt rätte lag och skick igen, Hwilket när iag någorlunda fulbordat hade, ähr mig den olyckan medh wådheldh, icke allenast een, utan fem åtskillige gånger påkommen ... Uthan dess ähr och bonden, som be:te Högby besuttit hafwer, på sisthåldna Utskrifning till Soldat nämbd och utskrefwen worden ...»

Av Magister Nils böneskrifter framgår sålunda att hans egendom vid fem olika tillfällen härjats av eld. En av dessa bränder, som bevisligen berört själva sätesbyggningen, omtalas i ett brev från en av Magister Nils efterträdare i Lagga Johannes Hammarin. Han skriver 1684 till Domkapitlet med förklaring om »Pastoris vederlags (spannmål) uti Lagga och Östuna» sålunda: »1/ Hafuer Pastores ibid: niutit vederlags uthi Lagga och Östuna av huardera ... årligen 18 tunnor Spannmål och detta succesive av urminnes tijder. — 2/ Finnes det nu inga bref å Vederlags äfter de ähre förbrände tillika med Lagga Kyrkioböcker och andre gamble Documenter när Lagga Prestegård, genom wådeld första gången blef afbränd för 49 år sedan neml. Anno 1635. Detta vittna wij socknemän uti Lagga, som detta väll minnas. Johannes Hammarin.» Fem socknemän ha satt sina bomärken under skriften.

Denna brand är uppenbarligen densamma som omtalas i Häradsrättens dombok för år 1638, där den »27 aprilis Bewilliades Häradsbewijs till Kyrkioherden vällärde M:r Nils i Lagga, att han en skön byggning med mesteparten hans husgerådh och böcker nu näst förleden höst igenom en häftig wådeld bortmist hafuer; hwilken skada /:icke noga räknat:/ till 1 000 dlr gott mynt Estimerades».

Men när ha de övriga av Nils Skute omtalade bränderna inträffat och i vad mån kan de ha berört själva sätesbyggnaden? Därom tiga skrifterna. Magister Nils ägde ju hemman i såväl Lagga som Östuna och eldsvådorna kan mycket väl ha berört dessa eller prästgårdens uthus. En eldsvåda, som härjat själva prästgården i Nils Skutes eller hans efterträdares tid, skulle sannolikt ha avspeglats på något håll i samtida domböcker, i böneskrifter eller andra handlingar mellan åren 1637—1774.

I fråga om prästgårdens datering kan givetvis icke några säkra slutsatser dragas av det föreliggande materialet. Säkert är i varje fall att byggnaden tillkommit efter 1637 men att intet dokumentariskt hinder föreligger för att byggnadstiden är från mitten av 1600-talet.

G. Zamore

ÄLVKARLEBY HEMBYGDSFÖRENING 25 ÅR

Det var stark kärlek till hembygden, som drev en grupp av våra bybor att för många år sedan börja arbetena med att samla och ta vård om en del åldriga byggnader och föremål i och för uppförandet av den hembygdsgård, som nu i rofylld stämning ligger uppe på höjden mitt emot kyrkan. Hembygdsföreningen fick köpa området på bergshöjden och ytterligare ett intilliggande område ängsmark, som lämpat sig väl till festplats. Säljare var hemmansägare Erik Ernst Lindholm och hans maka Hulda Lindholm i Östanån. Ur lagfartsprotokollet vid lagtima höstetinget i Uppsala läns norra domsaga å tingsstället vid Örbyhus 28 sept. 1932 hämta vi följande.

»§ 121

Sedan lagfart den 12 januari 1932, § 25, sökts för Älvkarleby Hembygdsförening å fastigheterna 5^{26} om trettiofem ar nittioåtta kvadratmeter, avstyckad från trettiofem ettusendels mantal Östanån N:o 5 i Älvkarleby socken och Östanån 5^{27} om trettionio ar femtio kvadratmeter, avstyckad från fyrtien ettusendels mantal Östanån N:o 5 i samma socken, vilken ansökan samma dag och paragraf förklarats vilande, enär fångesmannens laga åtkomst till stamfastigheterna till de försålda fastigheterna icke styrkts, så fullföljdes nu ansökningen genom nämndemannen Hj. Öbrink i Östanån.

Sedan antecknats, att Erik Ernst Lindholm den 3 juni 1931, § 352, erhållit lagfart å de försålda fastigheterna, beviljades lagfart å fastigheterna Östanån 5^{26} om trettiofem ar nittioåtta kvadratmeter, avstyckad från trettiofem ettusendedels mantal Östanån 5 i Älvkarleby socken, och Östanån 5^{27} om trettionio ar femtio kvadratmeter, avstyckad från fyrtio ettusendels mantal Östanån N:o 5 i samma socken, vilka avstyckade fastigheter Älvkarleby Hembygdsförening jämlikt köpebrev den 4 maj 1931 för ettusentrehundra kronor, avseende jämväl annan fast egendom, köpt av Erik Ernst Lindholm och hans hustru Hulda Lindholm, varom lagfartsbevis skulle utfärdas.

År och dag som ovan

På häradsrättens vägnar
Sten B:son Leijonhufvud»

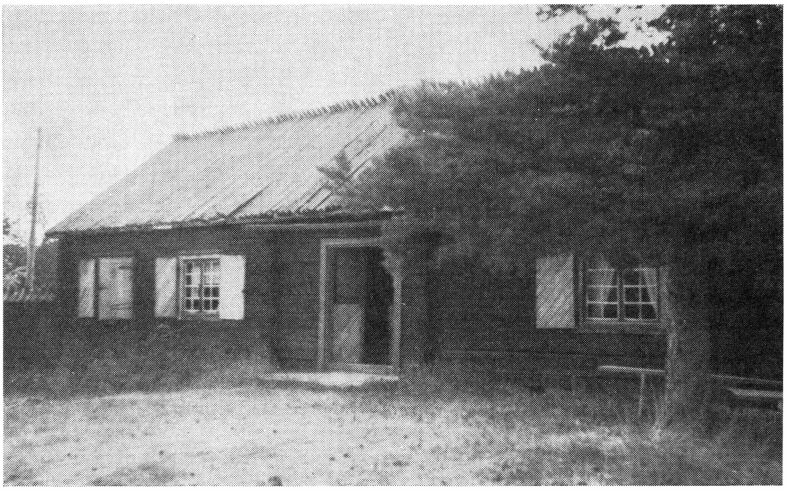

Bild 1. Nedergården från Gårdskär i Älvkarleby socken.

Av dessa handlingar och till dem bifogade kartor ser man, att formaliteterna för marköverlåtelsen ej voro fullt klara förrän 1932. De ivrigt arbetande hembygdsvännerna kunde dock ej under så lång tid dämpa sin iver att få alla byggnader uppsatta och alla föremål uppordnade utan arbetade därmed redan på 20-talet, så att Gammelgården i själva verket stod färdig till 1930. Det var tidsödande och krävande arbeten, men med många villiga armar gick allt väl. De större, timrade byggnaderna, som skulle fraktas lång väg, måste märkas ned och på nytt monteras. Det var endast en byggnad, Brudkammaren, som utan att isärtagas kunde fraktas på en lastbil och uppställas på sin plats — ett äventyrligt företag med den tidens lastbilstyper och på den backiga, smala och krokiga landsvägen från Gårdskär. För planeringen och en del grundarbeten erhölls värdefullt bistånd av bl. a. Svea ingenjörskår och Älvkarleby kraftverk.

Gammelgården är ej en enda gård utan ett par mangårdsbyggnader med en del ekonomihus, en sjöbod m. m., vilka sammanbyggts kring en öppen rektangulär gård, lagd i öst—västlig riktning. Gårdens yta är 20 × 30 m. De förnämsta byggnaderna äro Nedergården från Gårdskär och Ibäcksgården från Älvkarleby.

Nedergården, bild 1, är byggd av timmer under »färgtak». Porten är delad i fyra delar; när en besökare kom, öppnades först övre halvan av ena dörren för »utkik». Den undre dörrhalvan är stadigt låst med en

skjutregel, en motsvarighet eller föregångare till våra dagars säkerhetskedja. Var gästen känd och betrodd, slogs dörren helt upp och han bjöds stiga in. Till vänster om förstugan ligger dagligstugan eller köket, till höger nystugan eller salen samt rakt fram kammaren. Den ursprungliga möbleringen har av vissa praktiska skäl ändrats något. Sålunda har skåpsängen av år 1859 jämte vaggan flyttats in i dagligstugan och placerats vid sidan av norra fönstret. För övrigt finnas i den stora öppna spiseln en hel del redskap för bl. a. matlagning och bakning. På väggarna ses en del koppar- och tenntallrikar tillsammans med porslin av äldre datum. En s. k. vändstol eller bordsstol, som placerats framför den öppna spisen, ger oss en uppfattning om hur man kunde inta en måltid vid den till ett lågt bord förvandlade stolen; man fick sitta på golvet. I dagligstugan finnas även arbetsbord, träsoffor m. m. samt ett gammalt golvur. I nystugan upptas utrymmet av ett par skänkskåp med glas- och porslinsföremål; spiskransen prydes av tennfat. En kraftig träkista, ett par soffor och ett åldrigt bord fullborda möblemanget. Möbler och föremål komma att underkastas en närmare undersökning, ty liksom allt övrigt äro de mycket knapphändigt beskrivna i den ursprungliga förteckningen över samlingarna. Vi avsluta besöket i Nedergården i den lilla kammaren, som har något av andakt över sig med det lilla bordet med en uppslagen bibel från år 1618 och på denna ett par stålbågade glasögon. Dörren till kammaren har en gång suttit i Byss-Calles stuga. Nu klinga ej harporna i kammaren men många gamla föremål, piphylla med långpipor, en kista, ett hörnskåp m. m. ge rummet en särpräglad stämning.

Nedergårdens ålder såsom gård är ej med säkerhet känd, men man vet, att den fanns på Johan III:s tid, då en skrivare, Olof Sverkersson, bodde där. Sverkersson var född på gården.

Vårt nästa besök görs i *Ibäcksgården,* vars nordfasad ses på bild 2. Den utgör ett gott prov på envåningsbyggnader för omkring 200 år sedan. Den byggdes 1777 av Lage Lagersson och har senare ägts av bonden Elias Persson, som även ägde en annan större gård i Ibäcken, vilken för övrigt ännu finnes kvar.

Ibäcksgården, med dess relativt stora utrymmen, har i stor utsträckning måst tas i anspråk som museum. I dagligstugan närmast till höger om ingången ses i den stora spiseln en mängd hushållsattiraljer, handsmidda stekspett, formar och strykjärn, inför vilka nutidens unga husmödrar stå spörjande och kanske rysande. Väggen t. h. om dörren när man kommer in i rummet upptas av en samling betsman, av troll-

Bild 2. Ibäcksgården från Älvkarleby socken.

knutar mot värk m. m. medan man på väggen t. v. monterat vapen av äldre typer, flintlåsgevär med bajonetter, o. a. Mellan spiseln och högra väggen står en monter med ljussaxar, ådersnäppor, mynt och annat.

Det märkligaste föremålet är pastor Jonas Offrells »snabbskjutningsmaskin». Såvitt man vet tillverkades två sådana maskiner, av vilka den ena tillvaratogs av bonden Sigurd Danielsson i Östanå och skänktes till hembygdsföreningen och den andra överlämnades till Kungl. Livrustkammaren i Stockholm. Pastor Offrell tjänstgjorde i socknen 1841—1847 och var något av ett uppfinnargeni. Patent på snabbskjutningsmaskinen, föregångare till revolvern, beviljades för åtta år 2 april 1841. Vapnet är tillverkat med precision och elegans och måste ha kostat många timmars möda.

Vid dagligstugans södervägg finner man en monter med fynd från stenåldern och senare fornskeden, de flesta funna vid plöjning eller grävning. Bland märkligare fynd från senare tider är en »holkyxa» av brons, som hittades av ett par pojkar 1954. Den låg i strandkanten av älven omkring 300 m. ovanför Storfallet. Yxan är enligt fackmäns utsago omkring 2000 år gammal, dvs. från bronsåldern, och mycket väl bibehållen. Den kan härröra från ett gravfält, vilket torde kunna konstateras vid en närmare undersökning på fyndplatsen. Strax i närheten fann man 1955 ett annat föremål, som ännu ej identifierats, men som troligen är av betydligt yngre

Bild 3. Pärmuppslaget i Byss-Calles bibel.

datum. Det är av järn och starkt angripet av rost. Ytterligare två mindre rum finnas i byggnadens västra del. Från dagligstugan kommer man först in i ett rum med fönster åt söder. Det innehåller ett par skåp med kvinnokläder från 1800-talet. Det mesta har skänkts av framlidna fru Anna Tivell i Älvkarleby. Man finner där brudklänningar av vitt siden, klänningsliv i rött och blått, strumpor, lågskor, en del hattar m. m. från mitten och slutet av 1800-talet. En originell vagga, som tillhört och som skänkts av grosshandlare Hans Olrog i Stockholm, tilldrar sig också uppmärksamheten liksom en del apparater för »malning» av kaffe. I sista rummet har man samlat Gammelgårdens boksamling och musikinstrument. I den stora glaslådan vid södra fönstret finna vi några biblar av gammalt datum, varav en är tryckt 1618 hos Oloff Oloffsson i Stockholm och överlämnad till hembygdsföreningen av Johan Wideberg. Den har tillhört bl. a. fjärdingsman Jansson, Thensmyra, och återfanns bland sågspånen på vinden till boningshuset därstädes. På en del sidor finnas anteckningar av bibelns ägare under årens lopp. En annan bibel härrör från Karl XII:s tid, tryckt 1711, en annan av år 1736, skänkt av Greta Mattsson, Westanå, samt en av år 1716, tryckt hos Lars Ludwig Grefing i Stockholm och skänkt av Karl Muhr, Gårdskär, och slutligen den för oss särskilt värdefulla bibel, som en gång tillhört Byss-Calle och hans förfäder. Den är av Gustaf III:s utgåva och skänktes till oss år 1952 av fru Elsa Heijtz, Enskede. Bild 3 visar pärmuppslaget. På pärmens insida står förutom några signaturer textat följande.

Bild 4. Brudkammaren från Gårdskär byggd av spelmannen Erik Skärberg.

»Johan Öström är rätta ägare Till denna Biblia.
Herre, Öpna Mig Ögonen, att jag må See under i tin Lag.
Herre, Låt mig läsa och betrackta tiin ord, att jag må
Sielfvan höra tig i titt ord och i tig Lärd blifwa om ett
rättsinnigt wäsend i Christe Jesu, amen.»

Därefter följer ett otydligt årtal men under »Anno 1829» på försättsbladets sida står med skrivstil »Carl Ersson är Egare till denna Biblia. Johan Öström» samt »Carl Ersson är ägare till denna Biblia. Signatur». På det lilla rummets västra vägg ses en del musikinstrument, bland dem fyra psalmodikon eller, som man sade förr »salmonika». Ett av dem är av intresse såtillvida som det var det första musikinstrument, som användes för skolundervisning i socknens första skola i Westanå. På ömse sidor om dessa instrument hänga två nyckelharpor, den ena skänkt av fotograf Pettersson i Älvkarleby, den andra av Gustaf Harström, Älvkarleby, och byggd av harpspelmannen Hellström i Tensmyra. På golvet står en spinett, som tillhört komminister Enderberg, Lugnet, vilken

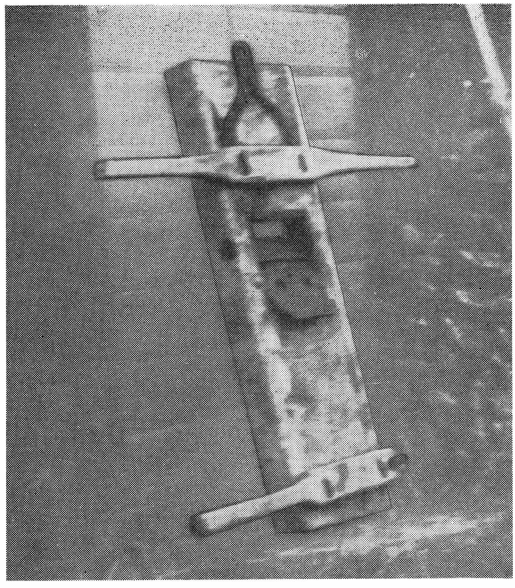

Bild 5. Östanå byahyvel, enligt uppgift använd att kapa takspån med.

levde 1808—1838. Spinetten inropades på auktion av bokhållare C. E. Fernlund, Älvkarleö, och senare på auktion efter Fernlund av bruksförvaltare Lundgren, Älvkarleö, som skänkt instrumenten till hembygdsföreningen. I rummet i byggnadens östra del ses allehanda hushållsredskap, såsom drickskannor, drickeskaggar, smörkärnor, kavelbräden, mått av olika slag, såll och potatiskvarnar m. m. Byggnaden är i västra delen sammanbyggd genom ett brygghus med ett portlider, som ansluter till Nedergårdens västra gavel. Brygghuset, som skänkts av hemmansägare Erik Holmqvist i Östanå, är från 1920 och har byggts av bonden Jan Petter Lindgren. Portlidret, som stammar från Nedergården och begränsar gårdens västra sida, har en stor bod på vardera sidan om inkörsporten. Den ena av dessa inrymmer redskap för vävning, spinning och dyl. medan den andra upptar en rikhaltig samling snickeriverktyg och fångstredskap. Ibäcksgårdens östra ända avslutas med en stallbyggnad och ett vagnslider, uppförda år 1840 av bonden Per Persson Lundberg. Nedergårdens östra ända fortsättes med en foderbod och en ladugård, byggda omkring 1800, och skänkta av fiskaren Johan Frisk. Gårdens östra sida begränsas av en brudkammare från Gårdskär, en sjöbod från samma plats samt en trösklada.

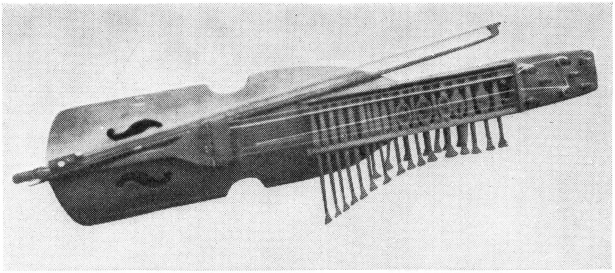

Bild 6. En av hembygdsföreningens dyrbaraste klenoder, Byss-Calles nyckelharpa.

Brudkammaren, bild 4, är byggd av Erik Skärberg, som förutom sin yrkesskicklighet som snickare även var känd som Byss-Calles bästa elev i att spela nyckelharpa. »Kammaren» består av ett enda litet rum, till vilket man kommer genom en smal överbyggd trappa. Själva huset liknar närmast ett härbre till byggnadssättet och har ett högt, spetsigt »färgtak». I rummet ses en säng i 1700-talsstil, förfärdigad av Erik Skärberg. Dessutom står i ett hörn en kakelugn av blått mönstrat porslin samt en byrå och Byss-Calles rakspegel. Om byggnadens uppgift behöver man knappast orda i detta sammanhang, men att den var av värde för byn i en tid, då kommunikationerna voro svåra, är klart.

På bild 5 visas Östanå byahyvel, som förr i tiden användes för att kapa takspån med. Den påträffades av hemmansägaren Karl Pettersson i Gröndal i Marma, och enligt vad han kommit underfund med blev den 1850 utlånad till Marma. Man glömde sedan bort adressen så att den först 1947 kom åter till rätter ägare, som är Älvkarleby. Verktyget utlånades av byn till den, som behövde den. Den drogs av två hästar och styrdes av fyra man. En man, som hette Olof Julin, brukade säga då hyveln användes: »Tall från topp och gran från rot är snickarn med men aldrig mot.»

En av de dyrbaraste klenoder föreningen äger, är en nyckelharpa, bild 6, som enligt givaren skall ha tillhört vår bys namnkunnigaste spelman, Byss-Calle. Den skänktes år 1952 av boktryckaren Zaine i Hedemora, som vid överlämnandet bad att vi skulle få fackmäns utsago om instrumentet. Vi ha låtit den undersökas av Oskar Larsson, Uppsala, och Eric Sahlström, Tobo, två av landskapets namnkunnigaste spelmän. Instrumentet är en s. k. lillharpa, av vilka Byss-Calle ägde två. Den ena lillharpan samt storharpan ha bevisligen blivit förstörda, men den andra

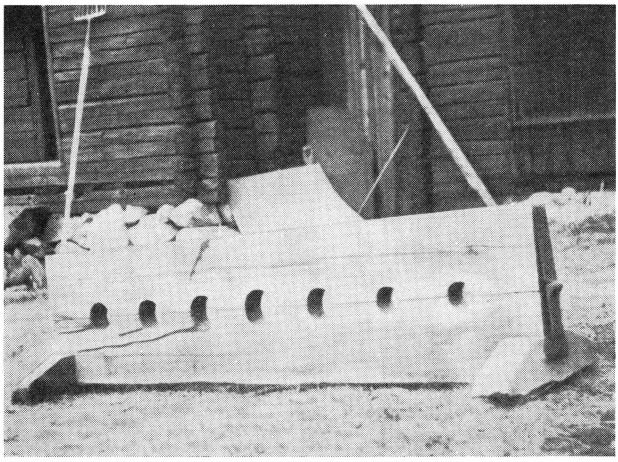

Bild 7. Älvkarleby gamla kyrkstock, på 1940-talet påträffad i klockstapeln.

lillharpan försvann vid auktionen efter Byss-Calle. Enligt donator blev harpan omhändertagen av en Östanåbo vid Boberg, som sedermera överlämnade den till donators fader, själv harpspelare. Något tvivel på instrumentets äkthet har ej uttalats av fackmännen och nyckelharpan har iståndsatts av Eric Sahlström. Den har 23 nycklar och 14 strängar, dess största längd är 86,5 cm och största bredd 17,5 cm. Ljudhålen av F-form tyda liksom en del andra detaljer på att instrumentet är hemgjort. Då nyckelharpan åter ljöd för första gången efter Byss-Calles död, trakterades den av Oskar Larsson.

1947 restes en minnessten över Byss-Calle, vilket högtidlighölls med bl. a. spelmanstävlingar samt tal av kyrkoherde K. O. Larsson, Hållnäs.

Slutligen visas på bild 7 ett foto av den gamla kyrkstocken, som letades fram ur klockstapeln på 1940-talet.

Till sist vilja vi uttala ett varmt och uppriktigt tack till alla dem, som arbetat vid hembygdsföreningens och Gammelgårdens tillblivelse. Främst bland dessa torde man få sätta kontorsskrivaren Einar Villner, som redan på 1920-talet började samla föremål och ordna dem. Till hans hjälp kom sedermera kamrer Josef Öbrink, som nedlade ett mångårigt arbete på att få Gammelgården så rikhaltigt utrustad och så väl ordnad som möjligt. Det var en stor skara medhjälpare, som slutligen samlades kring dem som togo initiativet, och det är ej möjligt att nämna alla vid namn, men hemmansägare Erik Holmqvist och hans son, driftschefen

Gunnar Dahlbäck och folkskollärare A. N. Sandén kunna vi ej förbigå. Det är oss även angeläget att nämna kyrkoherde Frans Tivell, skräddarmästare Petrus Ljung och föreningens förste ordförande förvaltare Robert Strand.

I den första skriften nämnes intet om de damer, som ägnade mycken tid och omtanke åt hembygdsföreningen både vid dess start och alltsedan under årens lopp. I den första styrelsen återfinnas fru Greta Zetterstedt, fru Astrid Öbrink, fru Rut Westrell samt fröken Gertrud Lindholm, samtliga från Östanå, samt fruarna Agda Svenson, Anna Söder och Hilda Jansson från Bodarna. De flesta av Gammelgårdens skapare ha slutat sina dagar och vi bevara dem i tacksamt minne. Vi göra det bäst genom att citera en strof ur en dikt av Ingemar Hasselblad, skriven till hembygdsföreningens 25-årsjubileum:

»I den timrade Gammelgården
lever fädernas gärning kvar.
Hembygdskärleken reste vården
över farfar och farfars far.
Älvkarleby, gamla minneskära
bygd kring Dalälvens sista ström,
håll din forntid i helgd och ära,
djärvt om framtidens gärning dröm!»

Anders Elgenberg

LÄNNA HEMBYGDSFÖRENING 30 ÅR

En oktoberdag år 1925 bildades Länna hembygdsförening efter det att tanken därpå väckts en sommarsöndag samma år, då några lännabor företog en vandring i bygden.

Vad som sedan dess uträttats står bl. a. att läsa i den minnesskrift, som hembygdsföreningen utgav vid sitt 20-årsjubileum för 10 år sedan, och vidare i de rapporter från verksamheten vilka publicerats i denna årsskrift. Den mest betydelsefulla händelsen i föreningens mångåriga verksamhet var då föreningen år 1937 förvärvade Gamla kvarn i Bergshamra, något som förde med sig nya arbetsuppgifter, samt ansvar för en kulturhistoriskt värdefull anläggning.

Jubileumsåret 1955 har i flera avseenden varit intressant för föreningens vidkommande, framförallt därigenom att den nyrenoverade Mjölnarstugan vid Gamla kvarn kommit till god nytta och användning. Under

Länna hembygdsförening: Från klädparaden vid sommarfesten 1955.

några sommarveckor har där hållits en vävkurs, anordnad av hembygdsföreningen i samarbete med Stockholms läns och stads hemslöjdsförening. Lärarinna för kursen var fröken Anna-Maria Ryd, som till elever hade åtta lännadamer. Alla trivdes gott i den gamla mjölnarbostaden, där dunket av vävstolarna hördes dagen lång. Så länge kursen pågick var Mjölnarstugan en flitens boning.

Ett gott resultat kunde de 6 veckornas vävkurs också uppvisa, vilket skedde i samband med sommarens hembygdsfest vid Gamla kvarn. Under festen var i Mjölnarstugan ordnad en utställning av alster från kursen. Det var med stort intresse festbesökarna tog del av vad som åstadkommits av de vävande damerna. Men årets sommarfest bjöd även på andra inslag, som är värt att nämnas. Sålunda höll folkskollärare Gustav Karlsson ett uppskattat och mycket intressant föredrag om gamla tiders socialvård i Länna. Han omnämnde bl. a. de svåra nödåren på 1700-talet och återgav händelser, som för länge sedan utspelats i vår bygd, då fattigdom och tiggare drev omkring från by till by.

Ett viktigt kapitel i bygdens historia är även det, som har med klädedräkten förr att göra. Vid sommarfesten fick festbesökarna se ett litet prov på klädsel från förr i världen, då ett dussintal gamla kvinnliga och manliga dräkter presenterades vid en klädparad, i vilken några lännaspelmän gick i täten. En liten inventering av klädespersedlar i vår bygd visade att det finns en hel del gamla kvinnliga plagg ute i gårdarna

medan det är helt omöjligt att finna äldre manskläder. Därför ådrog sig de två manliga lännadräkter, som visades i paraden, ett stort intresse. Den ena var ursprungligen från Grovsta by medan den andra var från Bergshamra, båda dock lånade från Skansens klädkammare.

Under året har hembygdsföreningen haft nöjet att få mottaga gåvor, bl. a. en gammal väl bevarad tröskverksvandring från Eknö by, skänkt av hemmansägare Sven Jansson. Föreningen ämnar bevara vandringen på sin ursprungliga plats, intill den rikt trafikerade vägen, som leder ut i skärgården.

Med tidens hastiga utveckling inom de flesta områden följer en ständig förnyelse, som skänker nya uppgifter för en hembygdsförening. Vi måste därför alltid vara på vår vakt, för att rädda det vi finner vara av beständigt värde för oss själva och efterkommande. Först då känner vi samklang med allt som händer.

Åke Söderman

HEMBYGSDAGAR I TÄBY

I april slog Täby hembygdsförening ett stort slag för hembygden och hembygdsintresset. Ett »hembygdsting» ägde rum i ungdomsgården Kvarntorp i Roslagsnäsby. Redan tidigt på året startade man en insamling av allmogeföremål, gamla foton, dokument och sådant som kunde vara av värde och intresse att på en utställning belysa bygdens liv förr och nu. För detta planerade arrangemang bildades på styrelsens uppdrag en kommitté och ett arbetsutskott bestående av Bertil Carlberg, Ivan Erikson, Martin Carlqvist och undertecknad under ordförandeskap av kyrkoherde H. O. Ferenius. Ändamålet var att för ett ev. överskott försöka förvärva och sätta i stånd en länge eftertraktad hembygdsgård. Härtill skulle vidare försäljningen av en speciell hembygdsnål bidraga. Nålen, som döptes till »Täbynålen», beställdes hos Sporrong. Den bär en bild av den bekanta runstenen vid Risbyle, varifrån f. ö. Täby köping hämtat sitt eget vapen, dvs. det rysk-bysantinska kors, som finns å densamma, en högst ovanlig runstensdekoration.

Den 15 april ringdes hembygdsdagarna in medelst en vällingklocka från 1748. Invigningstalen hölls av kommunalfullmäktiges ordf., folkskollärare Sigfrid Lindström och hembygdsföreningens ordförande kyrkoherde Ferenius. På ett samkväm efter den högtidliga invigningen kunde den sistnämnde berätta, att den gamla kaplansgården på Skogberga av äga-

ren, ingenjör Bertil Karlsson, skänkts till hembygdsföreningen på villkor att den rustas upp.

Utställningen var ordnad i olika avdelningar. I stora salen satt t. ex. den gamle sockenskomakaren Karl Hagberg från Viggbyholm och d:o skräddaren Rickard Allstrand och demonstrerade varsitt gamla hantverk. Hagberg började i yrket 1897 och är en av de få, som ännu kan göra skor. I hallen ägnade sig bl. a. fru Ruth Rodebäck åt vävning. En annan avdelning ägnades kyrkan och församlingslivet. I en monter kunde man t. ex. se fotostatkopior från Riksarkivet av ett tackbrev från församlingsborna till Karl XI, undertecknat 28 juni 1696, för att de erhållit just Skogberga, som nu åter blivit så aktuellt, vidare låg där förutom foton av ett par testamenten från 1200-talet ett sådant av en vackert präntad visbok av Elia Tärnström, på sin tid komminister i Täby. Den bär titeln »Försök uti POETISKA SNILLEFOSTER wid åtskilliga tilfällen författade I Des yngre år. Samlade ur manuscripten til förekommande af förskingring År 1782 den 15. Februarij». Det är lustigt att tänka sig att denna bok satt komminister Tärnström och präntade på i Skogberga kaplansboställe! Originalet tillhör Riksarkivet, vars förste arkivarie, Valfrid Enblom, godhetsfullt underrättat oss om detta. I kyrkavdelningen, där en modell av kyrkan, utförd av ungdomar från Täby, intog hedersplatsen, märktes ett antal unika foton, vissa originalhandlingar och några vackra foton av den kända Täby-fotografen Gustaf Hansson, föreställande de berömda valvmålningarna i kyrkan, som bekant utförda av 1400-talsmålaren Albertus Pictor.

I stora salen var ordnat ett bokstånd, där man bl. a. kunde köpa det första, nyutkomna numret av hembygdsföreningens nystartade skriftserie, nämligen »*Runristningarna i Täby köping*» (pris 3: 50), som utarbetats av undertecknad och försetts med förord av vår förste professor i runologi Sven B. F. Jansson. Till denna skriftserie har bildats en redaktionskommitté bestående av H. O. Ferenius, redaktör Ivan Eriksson, faktor Gunnar Helin och undertecknad, som fungerar som redaktör. Bland skrifterna märktes vidare »*Täby socken,* del I» (pris 4: —) och »*Täby kyrka*» (pris 0: 50) av H. O. Ferenius samt undertecknads lilla skrift »*Till hembygdens lov,* uppländska studier och skisser» (pris 4: 50), som tillägnats Upplands hembygdsföreningar.

(Dessa skrifter kan, jämte nr 2 av skriftserien som utkommer i höst och vilken utgör 2:dra upplagan av »*På Roslagens tröskel*» (pris 3: 50), rekvireras genom att insätta resp. belopp å hembygdsföreningens postgironummer 6047, Roslagsnäsby samt angiva å talongen vad som önskas.)

På nedre botten i Kvarntorp hade en krukmakare, som bott 30 år i Täby, K. G. Sundholm, installerat en drejskiva och demonstrerade där under stort intresse från åskådarnas sida detta gamla förnäma hantverks urgamla arbetsmetoder. »Från ull till väv» hette en annan uppmärksammad programpunkt. I ett annat rum var de gamla insamlade och hoplånade äldre bruksföremålen utställda. Med enkla medel hade ett gammalt kök rekonstruerats. Här fanns gamla kvarnar, spannmålsmått, bakattiraljer, slagor, en oxsele m. m., omkring 150 föremål från orten. En stomme alltså följaktligen till ett blivande hembygdsmuseum.

Rummet innanför »köket» hade inrättats till en liten fornminnesavdelning. Här passerade det äldsta Täby revy på väggarna i form av fotografier och skrifter samt en del jordfynd. Hembygdsföreningen har av Historiska museet, Nordiska museet och Stockholms stadsmuseum inköpt en samling foton från Täby av fornminnen och gamla gårdar. Dessa monterades upp längs väggarna och försågs med texter. Början gjordes med en svit s. k. ägokartor från 1600-talet. Originalen tillhör Lantmäteristyrelsens arkiv. Stommen utgjordes dock av foton och teckningar tillhörande f. fornvårdaren i Täby, Efraim Eriksson, »Effe i Gribbe», vilken godhetsfullt utlånat sin stora samling Täbyiana. Sålunda fanns här foton av alla runristningarna i köpingen tillhörande hans samling. Huvudintresset tilldrog sig en särskild liten grupp av foton från Stadsmuseet som visade den sista arkeologiska utgrävningen i Viggbyholm, där den nya autostradan skall gå fram mot Norrtälje. Ett fotomontage föreställande ett par sidor ur Claes Justelius »Beskrifning öfwer Täby» från år 1813 (opubl. handskrift i Uppsala Univ. Bibl., delvis återgiven i UFT, häfte X, 1882) studerades också av de sentida täbyborna. I den lilla bokgruppen »Täby i litteraturen» märktes originalupplagan av den första tryckta skriften om Täby: C. M. Brandelius doktorsavhandling från år 1786. Denna jämte mikrofilmer över Justelius sockenbeskrivning hade godhetsfullt utlånats av ägaren, den kunnige samlaren Erik Holmberg i Stocksund.

På invigningsdagen konserterade Täby-Enebybergs ungdomsorkester under ledning av musikdirektör Emanuel Rönnås, kantor i Täby. Under dagen hade utställningen besökts av skolklasser. Följande dag inleddes »tinget» med en liten soaré. Nu medverkade hembygdsföreningens egen sångkör under ledning av kapellmästare Boris Pasowsky och pianisten Torvald Sjöblom. På kvällen talade trädgårdsarkitekt Carl-Olov Orbach över ämnet »Landskapsvård i våra hembygder». Vackra färgbilder beledsagade föredraget. Söndagen 17 april gav Brage folkdanslag uppvisning

under ledning av den driftige Anders Andersson. Senare på dagen uppträdde Danderyds Spelmanslag, som ledes av täbybon Gösta Sandström. Sju fioler och två nyckelharpor bidrog att höja stämningen. På kvällen visades filmglimtar från bygden och gamla täbybor fick berätta om hur det var förr i Täby. Det improviserade »kafferepet», som leddes av kyrkoherde Ferenius, togs upp på band av hembygdsvännen Gösta Birgersson.

Måndagen 18 april, utställningens sista dag, höll professor Sven B. F. Jansson ett uppmärksammat och talrikt besökt föredrag med ljusbilder om »Runstenar och vikingafärder». Hembygdskören medverkade med en rad av sina bästa nummer. Ett samkväm för föreningens medlemmar avslutade hembygdsdagarna i Täby, som lämnade ett ganska gott ekonomiskt resultat, vilket kommer att användas för hembygdsgårdens restaurering. För hembygdsdagarna hade bidrag lämnats av flera fastighetsföreningar i orten och för hjälp med dekorativa uppgifter samt belysningsanordningar kunde arrangörerna tacka Täby Industri- och Hantverksförening. För serveringen i Gammelstugan svarade husmodersföreningen. Verklig succé gjorde Täbynålen, som rönte en strykande åtgång. Lotterier av olika slag piggade upp stämningen och — dagskassorna.

Så till sist har man bara att instämma med Sigfrid Lindström, som i invigningstalet framhöll att hembygdsvården har gamla anor i vårt land men att hembygdsvården inte bör stanna vid det förgångna utan även se till det som är och ej släppa framtiden ur sikte. Tre grenar, framhöll han, bör finnas inom den hembygdsvårdande verksamheten: studierna av det förgångna, vårdandet av det som är och skapandet av framtiden.

S. E. Vingedal

ETT 60-ÅRIGT TIDNINGSKLIPPARKIV I SUNDBYBERG

En och annan hembygdsförening har kanske fått upp ögonen för betydelsen av att ha ett tidningsklipparkiv. Sundbybergs hembygdsförenings är påbörjat 1895 och således långt äldre än föreningen (bildad 1934).

En tjänsteman vid riksbanken, kassör och senare bankokommissarie med sitt namn på femmorna, C. E. Carlsson, hade blivit vald till ordf. i kommunalnämnden. Han blev därigenom en målsman för dåvarande köpingen och känslig för kritiken.

Man kunde kåsera mycket respektlöst och utmanande i tidningarna denna tid. Ett 1890-talssamhälle, med endast ett tiotal år bakom sig,

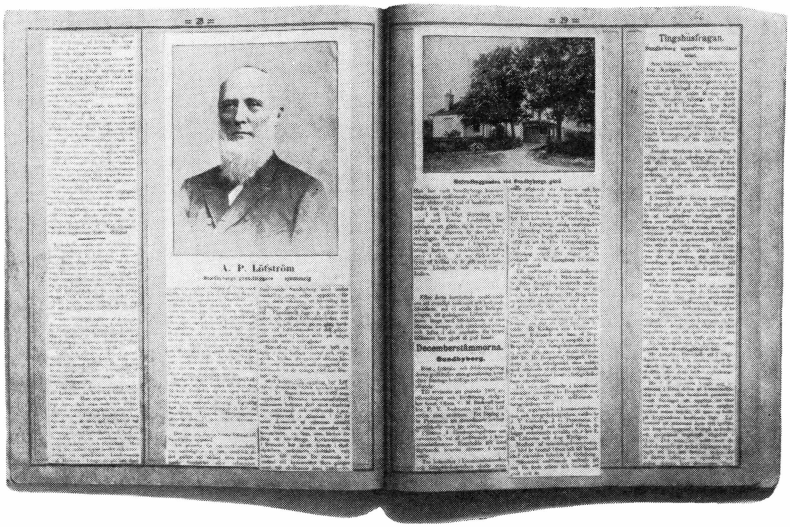

Ett uppslag i bankmannen C. E. Carlssons tidningsurklipp.

statt i utveckling, hade vissa drag av Grönköping. Allvaret slog över. Småsaker blev stora saker. Orden föllo stora och högtidliga i behandlingen av bagateller. Kåsören, som hade ögonen på förhållandena, förstorade på sitt sätt, ungefär som en tecknare överdriver en lustig detalj. Den mycket korrekte bankmannen klippte dessa artiklar, vilka berörde hans Sundbyberg, och blev kåsören för närgången mot den kommunala styrelsen eller eljest lockade till gensagor, skrev han insändare. Det föll sig naturligt att han skulle vilja på något sätt bevara vad han själv skrivit och de artiklar han uppträtt emot. Varför inte klistra upp dem i en bok för tidningsurklipp. Han började klistra och inte kunde han väl ana att ännu sextio år härefter skulle »klistrandet» fortsätta. Hade han nöjt sig med att endast samla de klipp, som angick honom själv, skulle han inte ha fått någon som tog vid där han slutade. Han gick emellertid mycket snart över till att samla allt av samhälleligt intresse. Alldeles så som ett hembygdsarkiv skulle önska. Det blev bok efter bok, och för att det skulle bli lite lättare att hålla reda på innehållet gjorde han ett register. Av registret kan man utläsa vilka år ifrågavarande bidrag hör hemma och i vilken bok man kan finna det. Utom datum har varje klipp sitt nummer. Hans klipparkiv omfattar fjorton pärmar i datumföljd. Det

har nu växt ut till sextio. Utom kommunala saker hittar man personhistoria, föreningssaker och större eller mindre händelser, praktiskt taget allt av värde.

Carlssons strävan att samla gynnades i hög grad därav att en ortstidning började utges hösten 1900. Tidningens redaktör Lincoln Blom var alltid på språng efter nyheter från byn.

Vad som händer i stora världen intresserar inte så mycket en tidning av det här slaget. Det är en mycket stor förmån för ett samhälle att ha en egen tidning. De stora tidningarna ha i allmänhet inte så mycket utrymme eller intresse för orten som ortens egen, man må kalla den »byracka» om man vill. Redaktören själv drev också sin »politik», följde allt som förekom och kritiserade och sökte ha en egen mening i en del frågor. Hans ställningstagande blev mången gång av betydelse.

Det stridbara sundbybergska folket hade fått sin tolkare. När bankmannen avled på 1930-talet hade han en massa tidningar liggande oklippta och hembygdsföreningen, som fick hand om samlingen, satte igång med att klippa och klistra. Sedan var det bara att trampa vidare. Antalet klipp är nu uppe i ett antal mellan tjugo och trettio tusen. Samlingen innehåller även kulturartiklar, vilka på något sätt beröra hembygdsvården. Sedan många år tillbaka prenumereras även på klipp genom klippbyrå i Stockholm, så att det nu kommer sådana från nästan alla landets tidningar. Sundbyberg fångar nu som förr hela Sveriges intresse då och då. Många nya uppslag och idéer kommer från denna stad.

Hållbarheten hos klistrat tidningsmateriel är mycket större än tidningslägg och tar dessutom mindre plats.

I ett hembygdsarkiv finner varje intresserad vad han önskar av upplysningar om bygden. Ofta faller de, som söka efter någon viss uppgift, för frestelsen att läsa mycket mera än de tänkt. Det är för såväl forskaren som den vanliga medborgaren en mycket intressant läsning.

Henning Österberg

HEMBYGDSFÖRENING BILDAD I SÖDRA HAGUNDA

I juli 1955 bildades *Södra Hagunda hembygdsförening* vid en sammankomst på Wiks folkhögskola. Till styrelse utsågs: ordf. agronom Gunnar Altrén, Wik, rektor Emil Lemhagen, lantbrukarna Lennart Andersson, Dalby, och Arne Brolin, Hagby by, Lennart Eriksson, Västeråker, fru

Olga Wolrath, Årby, Ramsta och målarmästare Elis Karlsson, Uppsala-Näs.

Föreningens syfte är att verka för en vidgad och fördjupad kännedom om bygden, dess natur- och kulturminnen samt att främja hembygdskänslan bland kommunens innevånare. I dylikt syfte ämnar föreningen anordna föredrag, utflykter och demonstrationer samt inventering av kommunens kulturhistoriskt värdefulla byggnader, föremål m. m.

NATURVÅRDSFÖRBUND BILDAT FÖR UPPSALA LÄN

Med syfte att slå vakt om skönhetsvärdena i landskapet och verka för ett hänsynsfullt utnyttjande av naturtillgångarna bildades 23 okt. 1955 Uppsala läns naturvårdsförbund. Förbundet skall i princip vara ett samarbetsorgan för länets naturvårdsintresserade lokalföreningar samtidigt som förbundet vill stödja dessa i deras arbete och ge deras önskemål större möjligheter att tas upp i auktoritativa kretsar.

Vid det konstituerande sammanträdet, som leddes av docent Björn Petersen, valdes till ordförande redaktör John Måsner och till sekreterare fil. mag. Tord Ingmar. Övriga styrelseledamöter blevo kantor Nimrod Alinder, Tierp, hr Roland Atterbrand, Örbyhus, distriktsveterinär Elis Bryne, Örsundsbro, fabrikör J. G. Fredlund, Alunda, hr Einar Hansson, Dannemora, kadett Göran Hansson, Uppsala, redaktör Anders Lindgren, Viksta, portier Rune Stenbom, Uppsala, folkskollärare Erik Wallström, Bälinge, och ingenjör Eric Åberg, Uppsala. Revisorer blevo folkskollärare Henry Liljeblad, Bälinge, och hr Sven Elg, Uppsala.

EDSBRO HEMBYGDS- OCH FÖRELÄSNINGSFÖRENING

Det nya kapitlet i Edsbro hembygds- och föreläsningsförenings historia, år 1954–55, fick god inledning med de redan i föregående årsredogörelse omnämnda hembygdsdagarna. Stor anslutning från ortsbefolkningens sida gav lön åt det myckna arbete, som amanuensen vid Upplands fornminnesförening fru Anna-Märta Berg nedlade vid ordnandet av en utställning å insamlade gamla föremål från bygden. Fru Berg sökte vid det högtidliga öppnandet, med hjälp av de olika föremålen och genom anknytning till i socknen förekommande fornlämningar och gjorda fynd, för de intresserade teckna drag ur Edsbro sockens historia. Komminister Grandin berättade en kväll om »Edsbro i helg och söcken», illustrerat

med ljusbilder, och samma kväll framfördes en teaterpjäs av en grupp edsbroamatörer. Vidare kan nämnas konsulenten Nils Prestos föredrag om »Det gamla spelmansarvet» samt kyrkkaffe ordnat av SLKF.

Efter varje sådan anspänning av en förenings alla krafter, som dylika dagar innebära, måste också komma en viss avmattning i programmet. Sedvanlig vårhälsning å Åsavallen ordnade dock föreningen 30 april med tal, sång och fyrverkeri.

Vid årsmötet hade vi glädjen att få besök av intendent Nils Ålenius, som berättade och visade bilder från olika hembygdsmuseer i Uppland. I samband med detta sitt besök i Edsbro gav intendenten råd och anvisningar åt föreningens styrelse för vårdandet av byggnader och samlingar å Åsavallen. I enlighet med givna anvisningar har styrelsen under förliden sommar låtit måla och vidtaga nödvändiga underhållsarbeten å de hus, som föreningen äger, samt har dessutom gått i författning om att från Hållvik flytta ned ett av Holmens bruk skänkt magasin.

Gunnar Palm

FUNBO HEMBYGDSFÖRENING

Efter en folkbildningskurs i Funbo vintern 1953—1954 samt efter en utflykt under amanuens Anna-Märta Tjernberg-Bergs ledning började intresset för bildandet av en hembygdsförening inom socknen att vakna. Folkskollärarinnan fröken Karin Brinck tog initiativet, ringde upp några, som hon ansåg intresserade, och inbjöd till ett möte i Broby 27 maj 1954. Detta resulterade i att samtliga föreningar inom Funbo kallades att sända ett par representanter till en sammankomst för att utröna om tillräckligt intresse fanns att bilda en hembygdsförening. Den 19 juni hölls detta möte, till vilket ett tjugotal personer infunno sig. H. Hermansson, Broby, utsågs att leda förhandlingarna, hembygdsföreningen bildades och styrelse utsågs. Ordförande blev H. Hermansson, vice ordförande Karin Brinck, sekreterare E. Alvén, vice sekreterare Ingvar Kumlin, kassaförvaltare N. Pettersson. Övriga ledamöter i styrelsen blevo grevinnan Tolstoy samt O. Eklund. Föreningen omfattade vid slutet av 1954 sammanlagt 54 medlemmar.

Vid årsmötet, som hölls 10 nov. 1954, höll landsantikvarie Nils Sundquist ett mycket fängslande och lärorikt föredrag om »Hembygdsföreningarnas arbetssätt och syften», vilket vann livligt bifall.

Den mest brännande punkten inom föreningen är lokalfrågan. Styrelsen har fått i uppdrag att försöka utreda densamma. Uppdraget väntar

dock fortfarande på sin lösning och lär för närvarande bli en svår nöt att knäcka. Någon särskild samling av föremål har föreningen ännu ej heller kunnat anskaffa, men inventeringsmän äro dock utsedda inom de olika rotarna för att genom husbesök förvissa sig om vad som finns inom socknen. Dessa inventeringsmän äro naturligtvis glada för allmänhetens förståelse och medverkan till att så mycket som möjligt kommer i dagen och blir upptecknat.

E. Gottfrid Alvén

HUDDUNGE HEMBYGDSFÖRENING

Det har inte gjorts några förändringar vid Huddunge hembygdsgård de senare åren. Tack vare herr Knut Bergman, föreningens kassör sedan många år och med ständig kontakt med vad som händer i gården, samt vaktmästarparet herr och fru Sten Olsson, som sköter städningen omsorgsfullt, hålles hembygdsgården i bästa skick.

Den 19 juni 1955 hade vi den sedvanliga hembygdsfesten, som inleddes med en andaktsstund i kyrkoruinen med predikan av kyrkoherde Albin Östlund. En sommarpsalm sjöngs av Odensvikören. Så följde ett föredrag med sång till luta av folkskollärare Ingvar Ericsson, Västland »Från Elias Sehlstedt till Evert Taube». Odensvikören i sina vackra folkdräkter underhöll i två omgångar med ett flertal sånger. Det var ett gediget pro-

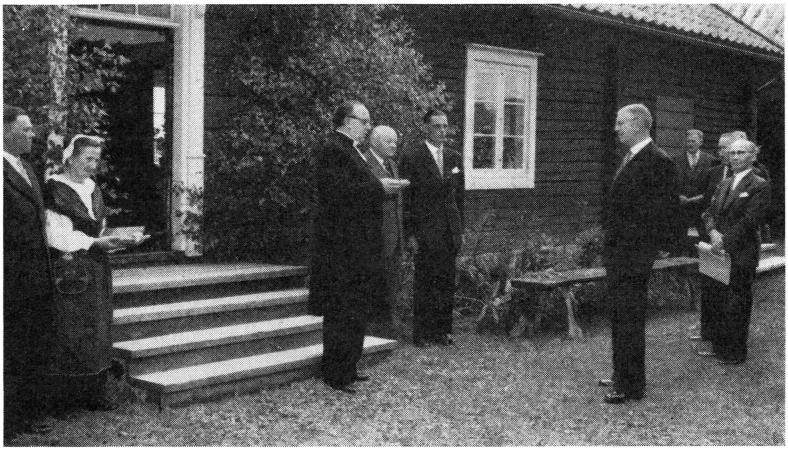

Huddunge hembygdsförening: Konung Gustav VI Adolf hälsas välkommen till Huddunge hembygdsgård av kyrkoherde Albin Östlund.

gram och ett utomordentligt vackert utförande. Välkomna tillbaka! Till slut uppförde scenklubben från Västerås två pjäser, »Ett frieri» av Anton Tjechov samt »Blyg och ensam» av Irving Shaw.

En upplevelse för Huddunge hembygdsförening var konung Gustav VI Adolfs besök i Huddunge 9 sept. 1955 i samband med eriksgatan genom Västmanland. Kyrkoherde Albin Östlund uttalade välkomstord och demonstrerade kyrkoruinen och hembygdsgården. Axel Johanssons bok om 1800-talets Huddinge överlämnades av fru Johansson till den höge gästen, skolbarn sjöng kungssången och ett fyrfaldigt leve utbringades. Till hembygdsföreningens stora glädje uttalade sig konungen berömmande om restaureringen av kyrkoruinen och om hembygdsgårdens välvårdade utseende. Sedan konungen skrivit sitt namn i gästboken fortsatte de kungliga vagnarna till Tärnsjö.

Hj. Samuelsson

HÖKHUVUDS FÖRSAMLINGS HEMBYGDSRÅD

Då Hökhuvuds hembygdsråd inte tidigare framträtt i årsboken, må en kort presentation vara påkallad. Vårt hembygdsråd konstituerades vid ett sammanträde 17 juni 1954 i Hökhuvuds prästgård, varvid till styrelse valdes kyrkoherde Sven Lannergård, ordf., Oskar Forsberg, Arne Hansson, Eric Ericson, Enok Johansson, Adolf Petterson, Svea Johansson, samtliga från Hökhuvud.

En gammal värdefull tradition, midsommarfesten eller »Klockstapelsfesten», som den vanligen får heta, har blivit en naturlig anknytningspunkt för rådets verksamhet. Så hade vi glädjen att år 1954 som gästande talare lyssna till intendent Nils Ålenius och vid årets klockstapelsfest hade förste arkivarie Manne Eriksson, Uppsala, ställt sig till förfogande som högtidstalare. Efter högmässa i kyrkan inleddes friluftsfesten med hornmusik av Hargs och Täby sammanslagna gossorkestrar, varpå följde lekar, kaffeservering m. m. Den strålande sommarsöndagen hade lockat en ovanligt stor publik och arrangörerna hade förmånen att räkna ett halvt tusental av bygdens folk som gäster, vilket också medförde välbehövlig förstärkning av de medel rådet behöver för förverkligandet av sina planer.

Det är hembygdsrådets förhoppning att de initiativ, som tagits av förre kyrkoherden i församlingen J. A. Isacson till skapandet av ett hembygdsmuseum — kanske en gård där nutid och gammal tid få mötas — skola bli möjliga att förverkliga inom en icke alltför avlägsen framtid.

Sven Lannergård

Knutby-Bladåkers fornminnes- och hembygdsförbund: Hösten 1954 bildades »Gammelgårdens spelmanslag» bestående av sex spelmän från bygden. Här ses fyra av dem, fr. v. Erik Jansson, Stig Gustafsson, Sigv. Bergqvist och E. Eriksson. Frånvarande äro bröderna Wijk.

KNUTBY-BLADÅKERS FORNMINNES- OCH HEMBYGDSFÖRBUND

Förbundets verksamhet under det gångna året har varit omfattande och livaktig. Det är nog ingen överdrift att säga, att hembygdsförbundet just nu arbetar i medvind. Intresset hos medlemmarna och bygdens folk växer och de kommunala myndigheterna stödja arbetet.

Som ett uttryck för bygdens erkänsla fick förbundet vid Svenska Flaggans dags högtid i Knutby kyrka 6 juni 1955 av Kommittén för Svenska Flaggans dag i Knutby motta en svensk fana.

Hösten 1954 startades i all anspråkslöshet ett spelmanslag av spelmannen Erik Jansson från Björkö i Knutby. Spelmanslaget, som består av sex spelmän från bygden och kallas »Gammelgårdens spelmanslag», har haft övningar var och varannan söndagseftermiddag i Domaregården. Spelmansfliten och spelmansglädjen har varit stor och laget har nått goda resultat. Medlemmarna äro relativt unga. De icke blott spela för att få

Knutby-Bladåkers fornminnes- och hembygdsförbund: Mangårdsbyggnaden å Björkö säteri i Knutby socken.

en fin repertoar att glädja lyssnare med, de bedriva också i studiecirkelns form forskning och studier i folkmusik, de samla gamla låtar från bygden, söka sprida kunskap om folkmusiken och väcka förståelse för denna musikskatt. När det gällt att spåra och uppteckna gamla låtar ha de haft ovärderlig hjälp av två äldre personer från bygden, fru Elin Bergquist, Knutby, och herr Victor Svensk, Rånäs, Fasterna. Fru Bergquist, som för övrigt själv trakterar instrument, har otaliga låtar i minne från ungdomstiden och kan återge dem. Herr Svensk, som också är gammal spelman, har upptecknat många låtar. Denna gren av förbundets verksamhet har redan varit till glädje. Spelmanslaget debuterade mer officiellt vid hembygdsfesten i juli.

Förbundets hembygdstidning har under året utkommit med ett nytt nummer. Förutom att tidningsarbetet är stimulerande och roligt för deltagarna samlas och bevaras i tidningen värdefullt kulturhistoriskt material och tidningen, som praktiskt taget går ut till alla hem i Knutby och Bladåker, är en viktig kontaktlänk mellan förbundet och bygdens folk. Den ger dessutom förbundet ett ekonomiskt handtag.

Liksom tidigare har även våren 1955 företagits en studieutflykt. I år besöktes två gamla herresäten, Björkö och Gafvel i Knutby. Lantbrukaren Hans Ebeling, Sjöudden, som nedlagt ett omfattande forskningsarbete och samlat fotostatkopior av gamla handlingar och kartor över gårdar och släkter i bygden, presenterade sakligt och trevligt gårdarnas och deras ägares historia genom århundraden. Han demonstrerade sin framställning med fotostatkopior av urkunder och kartor, dels genom en utställning vid Gammelgården, dels genom lokala utställningar vid de besökta

Knutby-Bladåkers fornminnes- och hembygdsförbund: Från hembygdsförbundets vårutflykt 1955. Lantbrukare Hans Ebeling talar från Domaregårdens gårdsplan.

gårdarna, vilkas nuvarande ägare visade stort intresse för utflykten. Den långa bilkaravanen och de många utflyktsdeltagarna vittnade om intresse. Herr Ebeling har till förbundet som gåva överlämnat negativen till kartor över så gott som samtliga gårdar inom förbundets verksamhetsområde. Många enskilda ha redan beställt kartor över sina gårdar från 1600- och 1700-talen och fotostatkopior av urkunder från 1200-talet och senare. En ny giv inom hembygdsarbetet, som väcker och befordrar hembygdsintresset.

Den traditionella hembygdsfesten hölls 17 juli under stor tillslutning. Den inleddes som vanligt med högmässa i Knutby kyrka, där förbundets ordf. kyrkoherde Söderlund predikade, en kör av f. d. knutbybor under kantor Einestams i Vänge ledning sjöng och Gammelgårdens spelmanslag spelade koraler. Med musik till psalmodikon leddes psalmsången till »Den signade dag». Efter kyrkkaffe vid Gammelgården blåstes festen där in av »Knutby-Kuriren» i 1700-talsmundering. F. d. knutbybor, kantor E. Einestam, köpman J. Andersson och vägmästare Linné Jansson, berättade minnen från sin knutbytid. Det gavs många kulturglimtar och personporträtt. Programinslaget uppskattades. Spelmanslaget debuterade, som nämnts, med en folkmusiksvit »Från Staffansvisa till sensommarvals». Det värdefulla programmet blev en uppskattad fullträff. På kvällen uppfördes Karin Alinders bygdespel »När vinden vände».

Många av bygdens egna föreningar ha förlagt den kulturella delen av sina fester till Gammelgårdens vackra miljö. S.L.U:s länsdistrikt i Stockholms län höll sitt distriktsting vid Gammelgården med bl. a. före-

drag av ecklesiastikminister Ivar Persson. Flera samkväm ha hållits i Domaregården och strömmen av besökare vid Gammelgården, både grupper och enskilda, har varit stor.

En omfattande byggnads- och underhållsverksamhet har pågått. Sålunda anlades i höstas en humlegård, som trots torkan står så vacker. Väderkvarnen, som ger Gammelgården en god silhuett, har fått nytt tak av grov handkluven spån, nya vingar och nytt vingkors så att den faktiskt är i användbart skick för malning. Den förut omtalade bastun från Ljusdal i Bladåker har flyttats fram och en smedja, som inköpts för en billig penning av Korsnäs Sågverks AB, från Stora Fjällen har flyttats fram och uppförts. Friherre Carl Beck-Friis på Harg, som förut skänkt så mycket till hembygdsförbundet, har i år åter skänkt två byggnader från Bennebol, dels ett timrat hemlighus från 1700-talet och en ängslada. Båda byggnaderna ha under året flyttats fram och uppförts på Gammelgårdens västra del, där även smedjan och linbastun stå. Därigenom har även denna del av Gammelgårdsområdet fått mera liv. På ett naturligt sätt äro de gamla byggnaderna utplacerade i förhållande till gården i övrigt. På denna del av området är ju även den vackra teaterplatsen belägen. En kolarkoja har uppförts och samtliga byggnader ha försetts med rostfria skyltar, som ge en kort upplysning om varifrån och hur gamla byggnaderna äro och vilka som skänkt dem.

Samlingarna ha under året ökats med ett hundratal nummer. Nya uppgifter och uppslag vänta på förverkligande. Hembygdsförbundet hoppas få fortsatta ekonomiska möjligheter att fortsätta sin omfattande hembygdsvårdande verksamhet i samma utsträckning och om möjligt i samma takt. Arbetet är och blir förvisso till gagn för bygden.

Förbundet hälsar bygdens folk, unga och gamla, liksom hembygdsintresserade föreningar och enskilda från andra orter välkomna till sin Gammelgård, som är belägen vid Knutby förnäma och sevärda medeltidskyrka.

Erik Söderlund

LOVÖ HEMBYGDSFÖRENING

Vid årsmötet 31 okt. 1954 fingo vi återuppleva det 1953 givna Cantonspelet — denna gång dock endast i bild. Ingenjör Lennart Sternå visade då sina färgbildserier från Drottningholm, däribland de ypperliga bilderna av var och en av de många agerande i Cantonspelet i deras färgrika historiska dräkter mot höstlövens grandiosa färgprakt. Samtidigt

vevades en lustig stumfilm som arkitekt von Feilitzen tagit upp under spelets gång, där man bl. a. får uppleva operasångaren Karstens väldiga arior utan att höra en ton! — Till gamla tider kunde man också drömma sig tillbaka aftonen 11 dec. 1954, då åldfru Louise Dillner lät föreningen få se Drottningholms slott såsom det stod redo att ta emot kungaparet under jultiden, alltså med mattor, möbler utan skynken och hemtrevligt placerade, och alla kronor tända samtidigt. Detta var en upplevelse och ingen som var med kommer att glömma Lovisa Ulrikas vackra bibliotek och angränsande rum med idel levande ljus i de underbara bergkristallkronorna — en strålande syn från gången tid. — Efter årsmöte i Hogstamuseet 9 juni 1955 färdades föreningen i buss till Lambarudd, där man frös, åt matsäck och sjöng »Du gamla du fria» på klipporna vid stranden i den underbara solnedgången samt lyssnade på museilektor Carl-Axel Mobergs kåseri om vikingarna, Gröneborg och Birka.

Hela året 1954 gick i de nya vägarnas tecken. Vissa styrelseledamöter ha tillsammans med Samfundet för hembygdsvård fått föra en hård kamp i vägfrågorna. På så sätt lyckades man rädda den 1758 planterade och enastående vackra s. k. Damtorpsallén från nedhuggning. Likaså står 1684 års magnifika lindrad kvar utmed Långa raden, ehuru hotad till rotsystemen av vägbygget. Däremot måste hembygdsvårdarna maktlösa åse nedhuggningen av hela 1700-talsallén från Drottningholm till Hvilan, vilken gav så mycken stämning åt kulturlandskapet, och detta trots att deras förslag även skulle gjort bilkörningen säkrare. I samma andetag försvann den av 1600-talsmurar i sandsten omgivna Pipkällan, där vi alla ha hämtat vatten före Lovöverkets tillkomst och vilken uppförts för slottets behov. Samtidigt har den stora kampen om vägen över Nedre Lindö pågått. För närvarande är arbetet uppskjutet på en tid, medan de olika förslagen äro ute på remiss. Hembygdsföreningen, Samfundet för hembygdsvård och kommunalfullmäktige önska dra vägen genom skogen såsom förr i världen, medan vägingenjörerna vilja spränga bort hela Lindöberget, centralpunkten i landskapet, med den sista återstående byggnaden och hela gravfältet på den historiska urgamla kungsgården, den vackra plats som betytt så mycket i Sveriges kyrkohistoria under brytningen mellan katolicism och protestantism. — 1954 offentliggjordes i pressen trafikpolisintendent Forsselius förslag om en Västerbro över Kungshatt och vägingenjör Schills uppskisserade förslag till samma autostrada över Kungshatt och Lovön, den s. k. Mälarleden, som skall kosta 100 milj. kr och gå över Stångholmen till Bromma. Försvaret måste dock motsätta sig denna led. — En annan genomfartsled har varit planerad

att gå över Ålsten—Kersön—Högholmen—Hundholmen—Jägarhyddan nära kungliga badhuset vid Drottningholms slott, den för landskapet farligaste av alla tänkbara leder! Broar på denna plats skulle helt och hållet förstöra den underbara utsikten över Kungsfjärden mot, omkring och från Drottningholms slott, pärlans infattning så att säga, de skogklädda holmarna. Samfundet för hembygdsvård har tagit upp striden mot denna led. — Vid årsmötet 1954 anordnade Lovö hembygdsförening diskussion om alla dessa vägfrågor. Fil. lic. Berit Wallenberg redogjorde för dem alla och anlade landskapsmässiga synpunkter, varefter fil. dr John Nihlén underströk dessa och framlade förslag till åtgärder i saken. Han nämnde därvid att Lovö hembygdsförening är en av de viktigaste i riket, ty den har fått på sin lott att försvara på en gång så många kulturminnesmärken och så rika naturminnesmärken.

Vid nämnda årsmöte invaldes dr Nihlén i hembygdsföreningens styrelse, varigenom kontakten med Samfundet för hembygdsvård, där han är vice ordf., blev ännu fastare. Lovö hembygdsförening tog 1955 inträde i Stockholmstraktens hembygdskrets, som står Samfundet för hembygdsvård nära, och blev representerad i hembygdskretsens styrelse med dennas nya sekr., lic. Wallenberg. Det är att hoppas att dessa båda personalunioner bli till gagn för Lovö hembygdsförening.

Hembygdsforskningen i Lovö socken har lidit en svår förlust, då en märklig gammal man, 93-årige slottsvaktmästaren Johan Jansson i Bommen 22 aug. 1955 gick hädan. Han hade ännu detta sista år ett alldeles enastående minne, späckat med årtal och personnamn, mindes allt från de kungligas till backstugusittarnas liv, kände alla, hade i sin barndom och ungdom bott i alla delar av socknen och kände därför till alla försvunna byggnader. Allt detta gjorde honom till vår bäste traditionsbärare. Vid 91 års ålder besåg han hembygdsmuseet på Hogsta, som fått fina gåvor av honom. Sedan 1880 hade han varit i våra konungars tjänst och bl. a. i 24 års tid förevisat teatermuseet och därvid fått träffa många främmande statsöverhuvuden. Han fick genom åren stor publicitet i dagspressen, måhända emedan han gjorde intryck genom sin ståtliga gestalt och sitt hovmannamässiga uppträdande. Mycken heder vederfors honom då han måndagen 29 aug. under stor anslutning fördes till graven. Från hembygden och hembygdsföreningen höll major Killander ett värdigt tal »i den kyrka där han en gång konfirmerades och nu blivit jordfäst».

Berit Wallenberg

RASBOKILS HEMBYGDS- OCH FORNMINNESFÖRENING

Med entusiastisk offervilja har Rasbokils hembygds- och fornminnesförening fortsatt sitt arbete på hembygdsgården i Kölinge, vilken inom kort står färdig att invigas. Många händer har under året varit i flitig verksamhet. Den ståtliga byggnaden med tre stora rum, kök och förstuga i nedre våningen och en timrad gavelkammare samt vind i den övre, har brädfodrats och rödmålats. Vacker ter sig nu den långa fasaden med sin stilenliga dörr i diagonalställd rutpanel.

För övrigt har elektricitet indragits, väggarna beklätts med hårdpapp, armatur inmonterats och en elektrisk spis samt en vedspis insatts i det lilla centralt belägna köket. Dessutom har tre elektriska värmefläktar anskaffats, varmed byggnaden snabbt kan värmas upp och användas även under vintern. Nu återstår bara att måla och tapetsera, anskaffa viss inredning samt ordna museisamlingarna i övre våningen, i vars kammare bl. a. ett utförligt sakregister och litteratur skall uppställas. Allt arbete har i år som i fjol utförts inom gränsen för penningmedel, som inbragts genom fester, lotterier och slöjdauktioner samt av stödanslag från kommunen.

Under sommaren har även planen framför gården röjts fri från hindrande stenar och jämnats, en flaggstång rests, flagga erhållits från Bestyrelsen för Svenska flaggans dag och elektrisk belysning dragits fram till den särskilt anordnade festplatsen upp emot skogen. Soldattorpet och dess uthus har också rödfärgats.

I arbetet på hembygdsgården har föreningen städse behållit ett för hela bygden angeläget *trefaldigt* mål för ögonen: 1) *att* i gammal traditionell och hemtrevlig miljö skaffa lokaler för diskussions- och studieaftnar eller för familje- och föreningsfester året runt i såväl helg som söcken, 2) *att* samtidigt på närmaste håll bevara och tillgängliggöra allt vad bygden har kvar av redskap och minnen om arbetsliv och kultur från tiden före vår egen, bl. a. till nytta för skolornas studium av hembygdskunskapens äldre sida samt 3) *att* på detta sätt göra hembygdsgården till en såväl nu som i framtiden *levande* samlingspunkt i bygden, vilket innebär ett betydelsefullt värn mot intresseförfall och glömska.

I mars höll hembygdsföreningen årsstämma och ungefär samtidigt gav länsarbetsnämnden byggnadstillstånd för det fortsatta arbetet på hembygdsgården. I början av juni besöktes gården av intendent Ålenius, vars värdefulla råd inhämtades i alla viktiga punkter av det för sommaren planerade byggnadsarbetet m. m. Vid samma tillfälle granskades även

det i Rasbo nedlagda timret till ett förnämligt gammalt portlider, vilket befanns fullt dugligt och snarast kommer att placeras som flygel vid hembygdsgården.

Midsommaren firades vid hembygdsgården under stor anslutning av både in- och utsocknes folk, som med några inledande ord vid den till fiolmusik resta stången bjödos välkomna av sekreteraren.

Även i år har en framgångsrik hembygdsdag hållits med ett rikt och omväxlande program sista söndagen i augusti. Den gynnades av sommarens värme och inleddes med fältgudstjänst på ängen framför hembygdsgården, där efteråt bjöds på gott kyrkkaffe av föreningens fruar med fru Stina Båth-Johansson som festkommitténs ordförande. Sekreteraren fil. lic. Stig Björklund hälsade därefter gästerna välkomna till högtidsdagens fortsättning uppe på festplatsen, där årets 'utländske' gäst, kompositör Gunnar Turesson, till fiolmusik och lutsång medryckande berättade om värmländsk folkmusik genom tiderna. Därefter följde den uppländska delen med ett lustspel av Karin Alinder, »När vinden vände», som blev en strålande succé för såväl författarinnan som hennes välspelande oländska amatörer. I pauserna liksom under dagens senare del lockades besökarna av välförsedda gottstånd, tombola, fiskdamm och skjutbanor.

Festerna har även i år lyckligt förstärkt föreningens kassor till ett gott stöd för de återstående avslutningsarbetena under hösten och kommande vår. Redan har ett bröllop och två födelsedagar firats i gammelgården, vilket visar angelägenheten av att gården snarast bringas i färdigt skick.

Stig Björklund

RIALA HEMBYGDSFÖRENING

Hembygdsföreningen har under året ej gjort några märkliga nyförvärv av gamla kulturföremål. Föreningen har samarbetat med föreläsningskommittén med avseende på ämnesval vid föreläsningarna. Den 5 juli 1955 hade vi besök av landsantikvarie Sundquist, som jämte ordföranden och några styrelseledamöter besiktigade hembygdsgården i Snåret. Landsantikvarien förordade en del mycket nödvändiga reparationer både in- och utvändigt å gårdens trenne byggnader. Kostnaderna för dessa reparationer uppskattades till vid pass 8 000 kr., vilket belopp nära överensstämmer med ett senare av byggmästare infordrat anbud. Vidare föreslog landsantikvarien att framställning om bidrag skulle göras till myndigheterna i Roslags-Länna storkommun samt att anslagsbeloppet fördelades

på flera år. De utvändiga reparationerna ansågs vara de mest angelägna. Hembygdsföreningen fick även ett erkännande för sin strävan att bevara en vacker och värdig gårdsanläggning från gammal tid i ursprunglig miljö.

Föreningens sedvanliga sommarfest ägde rum 14 augusti och tillslutningen var ganska stor med hänsyn till hembygdsgårdens föga centrala läge. Ur programmet må anföras: föredrag av kyrkoherde Gils Olsson Nordberg om sagoberättaren H. C. Andersen, illustrerat med uppläsning, solosång av fru Maija Svensson samt dikter av Nils Ferlin, med författarens medgivande framförda av Gust. Vennberg. Tillfälle gavs att bese föreningens ganska stora samlingar. Jämte en del vanliga festanordningar förekom även folklekar på tunet invid gården, vilka glädjande nog syntes ha god anslutning från de närvarande ungdomarna.

Gust. Vennberg

SAMFUNDET DJURSHOLMS FORNTID OCH FRAMTID

Två allmänna möten ha hållits under året. Det första ägde rum 23 maj 1955 i samband med en utfärd med omkring 100 deltagare. Utfärdens första mål blev Västeråkers kyrka från 1300-talet, där dagens färdledare, dr Walfrid Enblom, redogjorde för kyrkans historia. Han uppehöll sig först vid den gravhäll av koppar, som uppsatts till åminnelse av kyrkans grundare, fru Ramborg Israelsdotter till Wik. På gravhällen, som bär hennes bild, läses bl. a. de självmedvetna orden: »Jag Ramborg till Wik . . .». Till sist berördes väggmålningarna från 1400- och början av 1500-talet liksom den av fältmarskalken Gustaf Horn på 1650-talet skänkta predikstolen.

Utfärdens nästa mål blev Wiks slott, där färddeltagarna först intog medförd matsäck i parken. Från bryggan till slottsporten redogjorde dr Enblom för slottets byggnadshistoria, som går tillbaks till 1200-talet. Bland ägare till Wik kan nämnas domprosten Andreas And, farbror till fru Ramborg till Wik. Dr Enblom nämnde bl. a. att en av godsherrarna, Knut Nilsson (Rönnow), förklarade krig mot konungen av England med anledning av ett mot hans fartyg utövat kaperi samt att slottet fick uthärda ett års belägring av Gustaf Vasa. Godset har bl. a. tillhört ätterna Bjelke, Horn, Liewen och von Essen.

Färddeltagarna besågo därefter slottets olika lokaler, som nu disponeras av Uppsala läns landstings folkhögskola, varefter samling skedde i rid-

darsalen, där mötesförhandlingarna ägde rum under ordförandeskap av dr Enblom.

Nästa mål för färden var Salnecke herresäte, där dr Enblom på gårdsplanen talade om gårdens byggnadshistoria och dess ägare genom tiderna. Efter reformationen blev Salnecke ett kyrkogods men bortdonerades på 1600-talet och tillhörde från 1640-talet släkten Grissbach i nära 100 år. Från 1830-talet har gården tillhört ätten Gyllenadler som fideikommiss. Dr Enblom erinrade om, att den engelske ambassadören Whitelocke år 1653 besökte Salnecke och att han från detta besök har en livfull skildring. Beträffande slottets byggnadshistoria berörde dr Enblom de stora likheterna med det 20 år äldre Djursholms slott.

Det sista utflyktsmålet blev säteriet Höja med dess väl bibehållna herrgårdsbyggnad i karolinsk stil. Här voro såväl värdfolket, kammarherre och fru Adlercreutz, som dr Enblom ciceroner. Ett särskilt intresse väckte de väl bevarade takmålningarna från slutet av 1600- och början av 1700-talet samt konstsamlingarna. Ett stycke norr om gården demonstrerade kammarherre Adlercreutz bl. a. den väg, där en gång i tiden den gamla eriksgatan gick fram.

Sedan värdfolket avtackats återvände man till bussarna, där bankdirektör Lagercrantz avtackade dr Enblom för ett utmärkt färdledarskap, varefter återfärden anträddes till Djursholm.

Det andra mötet ägde rum 30 nov. 1955 i Djursholms samskola, varvid trädgårdsarkitekten friherre S. Hermelin höll ett med ljusbilder belyst föredrag över ämnet »Omdaningen och vården av Djursholms slottspark». Sekreteraren kapten O. Thufvesson framhöll först i sin egenskap av ordförande i Djursholms parkstyrelse, att denna styrelse sedan länge framhållit önskvärdheten av att Djursholms slottspark bleve föremål för en omdaning och, särskilt vad angår trädbeståndet, en föryngring.

Med hjälp av bilder från Erik Dahlberghs Suecia antiqua framhöll arkitekt Hermelin, att det från början var själva slottsbyggnaden och ej de omgivande träden som skulle vara det dominerande. När han sedan visade en bild av Thersner från tiden omkring år 1825, överraskades man av att slottet var omgivet av en synnerligen kraftig vegetation. När slottet år 1890 restaurerades ville man bevara de omgivande parkträden och sedan dess ha de icke blivit föremål för någon som helst föryngring.

I det förslag arkitekt Hermelin utarbetat och som senare kommer att föreläggas stadsfullmäktige för godkännande ingår bl. a. planen till hel omdaning av slottsgården. På denna borde anläggas en prydnadsbrunn, varigenom gårdens karaktär av parkeringsplats för bilar skulle upphöra.

På slottets norra sida skulle bilparkering kunna äga rum och ökat utrymme där beredas genom borttagande av den under senare tid tillkomna utbyggnaden. Trädbeståndet runt slottet borde bli föremål för en kraftig beskärning och även gallring. Man borde i detta fall tänka på kommande generationer, ansåg talaren. Efter föredraget vidtog diskussion, varefter ordföranden avtackade arkitekt Hermelin för ett intressant och väckande föredrag.

Efter föredraget utförde några medlemmar i Danderyds musiksällskap en kvintett av Schumann. De medverkande voro: Fru Marianne Romberg-Pehrsson, fru Sonja Malmquist, byråchefen W. Plym-Forshell, fru Marianne Ternström och fru Sigrid Jonsson. De medverkandes prestationer mottogos med livligt bifall. Efter sammanträdet samlades ett 40-tal medlemmar i musiksalen till supé, varvid bl. a. sång till luta utfördes av civilingenjör G. Holme.

Under verksamhetsåret har Samfundet förberett utgivandet av en ny årsskrift (den 8:de i serien) under redaktion av Samfundets arkivarie fröken Birgit Lundberg.

Samfundet har under verksamhetsåret fått mottaga en del gåvor av trycksaker och fotografier som beröra Djursholm.

O. Thufvesson

SOLNA HEMBYGDSFÖRENING

Mitt emot Haga norra grindar i Solna revs i september 1954 ett 1700-talshus, som troligen tillhört det gamla Hagalunds värdshus. Det har måst lämna plats för en skyskrapa, som Stockholms läns landsting nu håller på att bygga. Det gamla huset har, på förslag av Solna hembygdsförening, pietetsfullt tagits ner och byggnadsdelarna märkts och numrerats. Kostnaden härför har bestritts av landstinget i förening med Solna stad. Meningen är att huset skall uppföras i Hagaparken mitt emot, alltså nära den plats, där det förut stått. På bilden syns det ovan nämnda huset till höger. Det större var en gång värdshusets huvudbyggnad, som revs omkring 1912 då Stockholms norra kyrkogård skulle utvidgas.

Axel von Fersen, densamme som försökte rädda det olyckliga franska kungaparet från revolutionens fasor och som 1810 blev så grymt mördad av en pöbelhop i Stockholm, berättar i sin dagbok från febr. 1795 bl. a. följande:

»Vi voro med hertiginnan och åto frukost på Hagalund, det var ganska muntert; på sommaren måste denna plats vara förtjusande. Det är ett

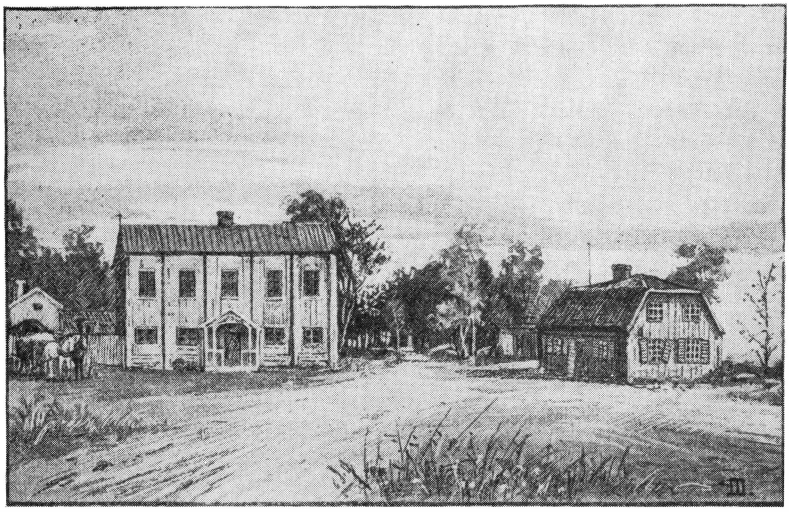

Solna hembygdsförening: Hagalunds värdshus, enligt teckning i Ny Illustrerad Tidning 1889.

värdshusetablissemang, som kommit till under min bortovaro och med anledning av de arbeten, som salig kungen (Gustaf III) gjort i Haga.»

Värdshuset skulle alltså ha tillkommit under Gustav III:s tid och besökts av förnäma aristokrater och medlemmar av den kungliga familjen. Hagalunds värdshus var till en början ett av Stockholms mest fashionabla utvärdshus och tävlade bl. a. med Stallmästaregården. Det var på den tiden, då värdshuslivet ännu hade sin poesi kvar. På Gustav III:s tid hade också det närliggande Stora Frösunda på sätt och vis sina glansdagar.

Hagalunds värdshus låg ju vid stora uppsalavägen och var, enligt gamla skildringar, målet för många slädpartier, glada tillställningar och ömma möten på tu man hand. Enligt en tradition skulle här Bellman, gripen av det närliggande Hagas skönhet, ha diktat sin »Fjäriln vingad».

Så småningom sjönk dock värdshuset från sin forna rang av välkänt utvärdshus till en simpel krog, huvudsakligen besökt av förbipasserande skjutsbönder och vagabonder. En tid i början av detta sekel var det kafé. Solna med sina många kulturminnesmärken söker så gott det går att vårda och bevara dem, så att ej den moderna bebyggelsen alltför mycket skall spoliera gamla kulturvärden.

Urban Rejle

STOCKHOLMS-NÄS HEMBYGDSFÖRENING

Årsmötet för det trettonde verksamhetsåret, 1954, hölls 14 maj 1955 under sedvanlig anslutning. Under årsmötet framförde föreningens mångårige ordförande, kyrkvärden Sven Beckman, sin önskan att avgå ur styrelsen. Med djupt beklagande respekterade årsmötet herr Beckmans önskemål. Han har i 12 år skött ledningen av föreningens verksamhet och under denna tid hunnit med en hel del av värde för församlingen.

På styrelsens förslag kallades Sven Beckman enhälligt till föreningens hedersledamot.

Till hans efterträdare på ordförandeposten valdes förutvarande vice ordföranden och sekreteraren Herman Svenngård. Styrelsen består sålunda av H. Svenngård, ordförande, Mårten Lindberg, vice ordförande, Thyra Strömberg, sekreterare, Erik Åslander, kassaförvaltare, övriga Gunnar Lindström, Stina Pehrling och Clas af Ugglas samt suppleanterna Gösta Lundberg, Erik Johansson, Erik Rask och Vilh. Johansson.

Under året har föreningen arbetat på att få en log- och stallbyggnad färdig med syfte att den övre botten skulle komma att användas som lokal för utställning av de föremål, som medlemmar och andra överlämnat till hembygdsföreningen. Styrelsen anser att gamla husgeråd och redskap icke skola belamra själva hembygdsgårdens skåp och bord utan ha sin egen plats i ett utrymme, som vi, om vi så vill, kunna kalla museum. Där komma de olika föremålen bättre till sin rätt för undervisningsändamål genom att sammanföras i grupper, såsom fiske och jakt, handel, hantverk, samfundsliv och folksed. Även hemmets hushållsredskap kunna uppdelas i ett antal grupper. I stort sett bör den levande hembygdsgården ha sitt för sig och minnenas museum sitt. Arbetet med museet har framskridit så långt att föremålen fått sin plats i montrer eller bås på logens övre botten, dit en bekväm trappa leder.

Det har tagit lång tid men det har varit svårt att få villiga armar att hjälpa till. Mestadels ha två man arbetat. Arbetet med att fotografera varje sak och förse varje kort i lappkatalogen med en bild av föremålet är i full gång. Detta är ett lämpligt arbete för intresserade amatörfotografer, som här kunna vara till stor nytta och även själva ha nöje av arbetet.

Under året har föreningen även fått utökning av byggnadsbeståndet så till vida att kyrkorådet välvilligt beslutat överlämna en gammal klockarladugård till hembygdsföreningen. Klockarladugården måste bort-

tagas för att ge rum åt en utvidgning av kyrkogården och kommer väl till pass på hembygdsgården.

På årsmötet höll professor Birger Nerman ett med ljusbilder illustrerat föredrag om »Stockholm under forntiden», vilket livligt uppskattades av de närvarande.

Bland frågor, som trängt sig fram under året, är uppvärmningen av hembygdsgården vintertid. Styrelsen har beslutat prova de nya strålningsapparaterna med infraröda strålar och kommande vinter får väl ge svar på frågan. Även de nya fotogenkaminerna ha varit föremål för intresse och komma troligen också att provas. Dessa frågor ha ytterst stor betydelse överhuvud taget och särskilt för vår hembygdsgård, ty inga människor vill gå dit om de måste frysa eller sitta med ytterkläderna på.

Herman Svenngård

SÖDERFORS HEMBYGDSFÖRENING

Föreningen höll 22 april 1955 sitt årsmöte, varvid styrelsen, som f. ö. oförändrad fungerat allt ifrån föreningens bildande år 1949, i sin helhet omvaldes. Den har följande sammansättning: förrådsförvaltare Georg Wahlström, ordf., direktör P. G. Brännström, v. ordf., lärarinnan Annie Wittlock, sekr., valsverksarbetare Ivar Ceder, v. sekr., fru Märta Ödberg, kassaförvaltare. Övriga ledamöter: kemist Östen Englund och verkstadsarbetare Gerhard Lantz. Revisorer: verkmästare Alvar Tidlund och folkskollärare Erik Sandberg.

Medlemsantalet utgjorde vid årsskiftet 115.

Föreningen representerades vid Disa Gille 1954 i Uppsala av sekreteraren fröken Annie Wittlock och kassaförvaltaren fru Märta Ödberg.

Av styrelseberättelsen framgår att besökarantalet i Gammelgården är glädjande stort. Sålunda var det under fjolåret 857 personer, som tecknade sina namn i dess gästbok. Den gamla smedsbostadens gårdsplan har under året varit föremål för översyn, då där bl. a. placerades en del åldriga »minnessaker», tillverkade och använda vid bruket.

För fjärde året i följd framförde föreningen sitt hembygdsspel, »Bruket är vårt sa' sme'n», i samband med midsommarfirandet i bruksparken. Publiktillslutningen var imponerande, omkring 5 000 personer, som livligt uppskattade vad som bjöds på den trivsamma och naturtroget iordningställda friluftsscenen. Det har blivit något av tradition vid Söderfors med detta spel, och författarinnan, läroverksadjunkt Karin Alinder, som

Söderfors hembygdsförening: Gamla värdshuset i Söderfors från gårdssidan. Uppfört år 1803. Användes nu som arbetarbostad.

själv var närvarande, kan känna tillfredsställelse över skapandet av detta hembygdsspel, som vunnit sådan popularitet i bygderna.

Söderfors hade söndagen 7 aug. 1955 besök av Samfundet för hembygdsvård, som i samband med sitt sommarmöte i Uppland förlagt en del av programmet till brukssamhället. Samling skedde i Gamla museibyggnaden, där Söderfors bruk inbjöd de 200 deltagarna till lunch. Platschefen, direktör P. G. Brännström, hälsade på brukets och hembygdsföreningens vägnar välkommen och gav en intressant återblick på det gamla ankarbrukets historia. En rundvandring företogs genom brukets gamla bebyggelse under ciceronskap av medlemmar i hembygdsföreningen. Den sommarfagra bruksparken med dess kulturminnen från den Grillska epoken samt en snabbvisit i hembygdsföreningens Gammelgård ingick även i programmet.

I sitt tacktal erinrade Samfundets ordf. envoyén Zenon Westrup, Stockholm, om de stora kulturvärden, som finns kvar vid de gamla mellansvenska järnbruken och särskilt där omvårdnaden av fornt och gammalt vårdas och omhuldas som fallet är vid Söderfors. Samtidigt framförde han vältaligt gästernas tack för den visade gästfriheten och uttryckte sin glädje över att Samfundets medlemmar fått ta det gamla bruket i beskådande.

»Smedsmiddan», en av föreningens årliga sammankomster, som även den börjar få något av tradition över sig, hölls lördagen 20 nov. med

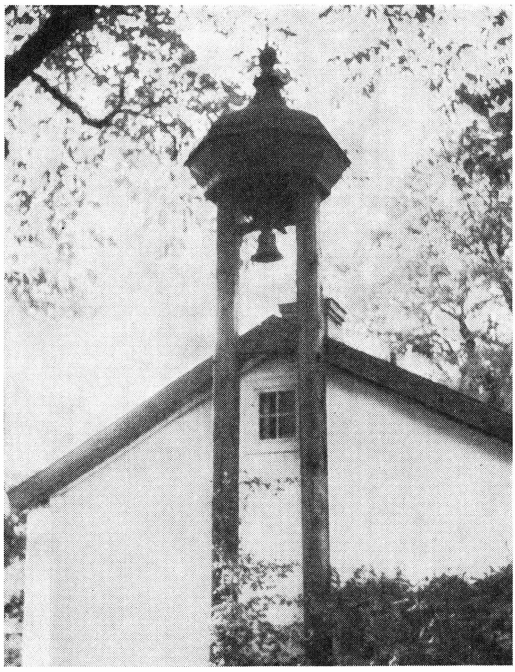

Söderfors hembygdsförening: Den 200-åriga dagsverksklockan, som kallade smeder och dagakarlar till arbete vid Söderfors bruk.

omkring 100-talet deltagare. Såsom tidigare var det glad och god stämning vid långborden, där mat och dryck efter åldriga recept serverades. Ett värderat inslag i underhållningen var den lilla pjäs, som »skådespelarna» framförde och som betitlats; »En lördagskväll hos mästersme'n». Den rönte varmt mottagande hos auditoriet.

Av föreningens verksamhet för övrigt må nämnas att efter därom på årsmötet fattat beslut en inventering och översyn företagits beträffande legendomspunna vattenkällor inom socknen. Vidare kan anföras att brukets 200-åriga dagsverksklocka åter satts i brukbart skick.

Styrelsen vill till föreningens medlemmar och särskilt till dess intresserade och duktiga skådespelartrupp, ävensom till utanför föreningen stående personer, vilka under förlidet arbetsår på olika sätt lämnat verksamheten sitt stöd, rikta ett varmt tack.

Georg Wahlström

SÖDRA OLANDS HEMBYGDSGILLE

Under gånget arbetsår har hembygdsgillet arbetat intensivt, särskilt vad rör Gränomes restaurering. Alla rum stå nu i färdigt skick. Köket med serveringsrum intill riddarsalen har fått nödig utrustning med glas, porslin och matbestick. Allt är nu så ordnat att mindre familjefester och föreningshögtider kan anordnas. Gårdsplanen har sänkts så att den djupa sänkan intill entrén till tomten utjämnats, parkeringsplats har iordningställts, massor av sten längs uppfartsvägen har upptagits eller sprängts bort. Medlemmar och andra frivilliga har med traktorredskap och handverktyg varit behjälpliga. Maskinell snöplogning kan nu ske och vägen är uppdelad mellan intressenterna för framtida underhåll.

Tio år har förflutit sedan gillet fick mottaga Gränome herrgård som gåva av framlidne akademifogde John Ericsson. Byggnaden var då i stort behov av reparation och som bidrag härtill skänkte donator ytterligare 10 000 kr. Den storartade gåvan samt en del andra penningbidrag och anslag har gjort att vi nu, då vi står vid fullbordat verk, har nedlagt vid pass 50 000 kr. vid Gränome.

Att Södra Olands hembygdsgille under denna tid haft det besvärligt ekonomiskt, känner kassören nämndeman Martin Eriksson bäst till, då både han och en del styrelsemedlemmar fått ställa sin kredit till förfogande vid kritiska skeden. Den donation på 15 000 kr., som gillet fick efter framlidne hemmansägare Valfrid Eriksson, Stavby, kom som en sannskyldig gåva från ovan. Kristi himmelsfärdsdag 19 maj 1955 samlades gillets medlemmar vid hans grav på Stavby kyrkogård, varvid ordföranden kantor O. Hasselborn nedlade en krans och påminde om donatorns intresse för hembygden.

Av verksamheten för övrigt kan nämnas årsmöte, julgille vid klockargården, midsommarfest vid Gränome samt fyra styrelsesammanträden. Lägenheten på nedre botten är nu uthyrd och hyresgästen tjänstgör som vice värd, varför visningar kan ske enligt uppgjort schema. Visning i grupper förekommer då större sällskap besöker gården. Gillet har under året inbjudit Olands kommunalnämnd och fullmäktige och vid ett senare tillfälle Olands lärarekår, vilka med intresse tagit del av de på Gränome samlade sevärdheterna.

Utom tidigare offentliggjorda konstverk har följande donationer och nyförvärv tillkommit: Friherrinnan Edit Cederström har skänkt två planscher av Vaksala kyrka i originalteckning av friherre Rudolf Cederström. Kapten Ernst Malmberg, Ulriksdal, har skänkt en i brons gjuten

dödsmask av Karl XII, dr Oskar Lundberg har bekostat en avgjutning av en av skulptrisen Annie Lindqvist utförd porträttbyst av Olof Thunman. Fru Elise Eldh har skänkt den vackra skulpturen »Bikt» samt ett miniatyrhuvud kallat »Elsie», vidare »Lilljäntan» och »Venus i snäckan», alla utförda av Carl Eldh. Artisten Jonas Lindkvist har genom dr Oskar Lundberg överlämnat tre teckningar, varav en i rödkrita med motiv från stadsträdgården i Uppsala, en annan återgivande åskväder över Christiansö invid Bornholm och den tredje med motivet en vindpiskad tall på stranden av Gräsö. Dr Oskar Lundberg har även inköpt en teckning av Olof Thunman, »Junidag», med motiv från stranden av sjön Valloxen och med dikt och musik.

Som deposition från Nationalmuseum har utställts tre tavlor av Gustaf Cederström, nämligen porträtt av konstnärens hustru, av konstnärens far samt av konstnärens dotter Carola som barn.

Gillets styrelse har bestått av ordf. kantor Olle Hasselborn, Stavby, v. ordf. fabrikör Josef Selén, Foghammar, sekreterare fabrikör J. G. Fredlund, Alunda, kassör nämndeman Martin Eriksson, Lunda. Övriga styrelsemedlemmar ha varit läroverksadjunkt Karin Alinder, Stockholm, folkskollärare Hugo Fredriksson, Marma, fru Naima Selén, Foghammar, fru Sylvia Fredlund, Happsta, lantbrukare Bengt Tunòn, Prästgården, lägenhetsägare Albert Kjörling, Morkarla, rektor Birger Verner, Gimo, konservator Sven Carlsson, Gimo, yrkeslärare Erik Anjou, Gimo, kyrkvärd Arvid Öhman, Jönninge, kyrkvärd fru Ellen Jansson, Husby, godsägare Stig Stavring, Husby, godsägare Emil Lövgren, Gränome, kassör Levi Mårtensson, Upplands-Tuna, och kamrer Torsten Selén, Foghammar.

Vid årsmötet omvaldes samtliga med ett undantag och nyvaldes folkskollärarinnan Margit Ulander, Stavby. Styrelsen hoppas att även i det fortsatta arbetet få åtnjuta allmänhetens förtroende och bistånd.

J. G. Fredlund

VALÖ-FORSMARKS HEMBYGDSFÖRENING

Valö-Forsmarks hembygdsförening har under året fortsatt sitt kulturminnesvårdande arbete. En del förbättringar har utförts vid hembygdsgården och samlingarna har väsentligt utökats, såväl genom gåvor som genom köp på auktioner. En särskilt intressant gåva är Valö gamla

sockenbibliotek, ett par hundra band, de äldsta tryckta 1724. Här kan man se vad folk läste för vid pass hundra år sedan: både Själe-skatt och Luthers postilla, men även läroböcker i historia och naturkunnighet.

Tidningen Bygden, som hembygdsföreningen ger ut, har under året utkommit med två nummer. Till jul utkommer troligen ytterligare ett häfte, som vi hoppas skall ha lika god åtgång som de andra. Tidningen söker innehålla sådant som har kulturhistoriskt värde.

En utflykt och ett antal andra sammankomster har arrangerats, varav några i samarbete med andra organisationer i orten.

Arbetsåret kan på det hela taget betecknas som gott, såväl ekonomiskt som i övrigt. Vår förhoppning är att även nästa arbetsår skall ge minst lika mycket.

G. Jonsson

VECKHOLMS PASTORATS HEMBYGDSFÖRENING

Vid årsmötet 1955 höll stadsbibliotekarie Bengt Järbe, Enköping, ett intressant föredrag med ljusbilder över ämnet »Vad berättar Alundaälgen? Några glimtar av forntida och nutida jaktmagi». Ett av trädgårdsarkitekten Sven Hermelin uppgjort förslag till planering av tomtområdet vid hembygdsgården har genom lyckliga omständigheter kunnat genomföras. Den jord, som vägstyrelsen skrapade bort från landsvägskanterna, kom väl till pass som fyllnad på nämnda tomtområde. Hembygdsgårdens vänner gladdes, när på midsommarafton majstång restes där för första gången och söndagsskolbarnen hade sin första midsommarfest kring denna med musik av Södra Trögds allmogespelman Helmer Melin. Det blivande hembygdsmuseets samlingar har fått ett värdefullt tillskott genom gammelsaker, skänkta av doktor Mats Åmark och av honom samlade under hans prästerliga tjänstgöring i Trögden.

Sven Palm

VÄNGE HEMBYGDSFÖRENING

Den 13 sept. 1955 deltog hembygdsföreningen genom sin ordförande i ett möte i Ekeby by mellan riksantikvarien och Stiftsnämnden. Därefter besöktes under stiftsjägmästarens ledning Kvarnbergs kvarn, som av Stiftsnämnden föreslagits bli kulturminnesmärke.

En av bildningsförbundet i länet under hösten 1954 anordnad kurs under mottot »Hem och hembygd» ägnade flera föredrag åt hembygds-

ämnen. Arkivarien H. Lindberg föreläste om »Vad bygdens ortnamn berätta». En hembygdsafton var den 16 nov. anordnad kring ämnena »Ur Vänge sockens historia» (P. A. Björkman) och »Hur ett hembygdsspel blir till» (Karin Alinder). I samband med kursen startade en hembygdsstudiecirkel under ledning av köpman H. Ahlqvist. Den sysslade bl. a. med planrekonstruktion av Långtibble by (O. Quennerstedt), uppteckning av ortnamn i Långtibble rote (U. Geidnert, K.-G. Falk), rekonstruktion av äldre bebyggelse i Ekeby (B. Karlsson, E. Pettersson, G. Östberg, U. Rosenlund), föreningslivet (G. Lindgren), vägar och stigar (S. Elofsson), St. Kils, Brunna och Bärby gårdar (G. Andersson, N. Rosenlund, V. Andersson). Ett annat resultat av studiearbetet blev sockentidningen »Vi i Vänge». Avslutning skedde genom en exkursion 5 juni. Under ledning av amanuensen fru Anna-Märta Berg besöktes gravfältet vid Wäsby, älvkvarnarna vid Långtibble samt Kvarnberg med trefaldighetskällan.

En kurs i halmarbete och ljusstöpning under ledning av fru Karin Johansson var anordnad i Församlingshemmet 15—24 nov. 1955.

Den s. k. ekebykommittén höll den 19 jan. ett sammanträde i församlingssalen. Därvid väcktes det förslag om kreaturslöst jordbruk å södra gården i Ekeby, som sedan av landsantikvarien framfördes till länsstyrelsen.

Årsmötet hölls under god tillslutning 13 mars i församlingssalen varvid bildningsförbundets konsulent Th. Tannerhagen medverkade med banduppspelning av vängeröster.

I en studiekonferens 8 maj å Frossarbo omkring tävlingen »Min hemsocken» deltog tre vängerepresentanter.

Midsommarfesten hölls även detta år å Wengelinska gården i Finnsta och gynnades av den gamla gårdens gästfrihet, vackert väder och god tillslutning.

Ecklesiastik- och jordbruksministrarna besökte 20 juli Ekeby by.

Samfundet för hembygdsvård hade förlagt sitt sommarmöte till Uppland. Bland de orter som besöktes var — 8 augusti — Ekeby by, om vilken professor Gerd Enequist höll ett anförande under samlingen på Kvarnbacken. De till ett par hundra personer församlade färddeltagarna hade därefter tillfälle att se på byn, särskilt Karlssons gård.

Med den största tacksamhet har hembygdsföreningen även under det senaste året mottagit anslag och gåvor till fortsatt restaurering av Ekeby kvarn. Riksantikvariens anslag förnyades 1954. Kommunen hade redan i årets stat reserverat ett anslag å 500 kronor. Vid kamrer Gunnar Rosen-

lunds död — den 10 nov. 1954 — skänktes i stället för blommor gåvor till Ekeby kvarns restaurering av ett stort antal givare. För föreningen är det anledning till den största tillfredsställelse att detta arbete därigenom förts ett stort steg närmare sin lösning.

Inför kamrer Gunnar Rosenlunds minne dröjer föreningen med tacksamhet. Han var en varm vän av dess strävanden.

Per Axel Björkman

VÄRMDÖ SKEPPSLAGS FORNMINNESFÖRENING

Föreningens verksamhet under år 1954 har fortgått på liknande sätt som tidigare med insamlande av gamla kulturföremål från bygden samt med insamlande av skrifter, tidningsurklipp m. m. till föreningens arkiv.

Årsbok, omfattande åren 1953—1954, har utsänts till föreningens ledamöter. I årsboken har docenten N.-G. Stahre behandlat »Några ortnamn från Stockholms skärgård». Undertecknad har meddelat några anteckningar från en resa till Gotland genom skärgården år 1806, på grundval av ett antal i Nordiska museets arkiv förvarade brev. Undertecknad har vidare meddelat om en inbrottsstöld i Värmdö kyrka år 1825 samt om tillkomsten av Ingarö kapellförsamling.

Den 13 juni 1954 företog ett femtiotal av föreningens medlemmar en utfärd till det å södra Värmdön belägna säteriet Brevik, tillhörigt friherre Carl De Geer. På Brevik finnes en förnämlig samling porträtt, omkring 90 st., av medlemmar av friherrliga ätten De Geer af Finspång. Samlingen tillhör en inom ätten bildad stiftelse och disponeras av ättens huvudman, säteriets nuvarande ägare.

Årsmöte med föreningens medlemmar hölls 6 december 1954 å Gustafsbergs värdshus. Docent Bertil Hedenstierna höll därvid ett föredrag över »Några drag ur Värmdöns kulturhistoria».

Nils Ädelgren

VÄSTERLÖVSTA HEMBYGDSFÖRENING

För en hembygdsförening liksom för vilken annan förening som helst gäller det att hålla intresset för föreningens mål och syfte levande och att ständigt vara på »jakt» efter medel och möjligheter för dess fortsatta uppehälle och liv. Därför blir det en föreningsstyrelses uppgift att nå så många som möjligt och att inspirera och intressera. Västerlövsta hembygdsförening kan därvid glädja sig åt sitt alltjämt stora medlemsantal — 781 per-

soner under år 1954 —, vars årsavgifter utgöra en god grund för föreningens verksamhet. Men större inkomster behövas för att klara upp dryga kostnader för årligt underhåll av föreningens egendom, dess skötsel och vård. Med glädje och tacksamhet noteras att Västerlövsta kyrkofullmäktige efter framställning från hembygdsföreningens styrelse beslutat överlåta tomten Klockarhagen, på vilken hembygdsgården är belägen, till hembygdsföreningen. Föreningen har också till sina samlingar som gåva av fru Julia Evert och kapten Carl Runn, Vansjö, fått mottaga en litografi och en spets till en vindflöjel.

Vid en hel del tillfällen har hembygdsgården under året varit använd såsom sammanträdeslokal. Dit har förlagts föreningsfester, och enskilda har förhyrt den för familjefester m. m. Och ändå är den väl värd att ändå mera komma till användning. En familjefest i den traditionsrika miljö hembygdsgården bjuder borde kunna bli ett extra plus för en i övrigt lyckad fest.

Det sedvanliga sistaapril-firandet har ägt rum i Klockarhagen. Likaså hålles där otta Kristi Himmelsfärdsdag. Årets största händelse är dock den traditionella midsommarfesten. Midsommaraftonen i år ingick med kulet väder och med oro frågade man sig hur det skulle bli till aftonen. Trots den snåla blåsten och de regntunga molnen började »folkvandringen» till Klockarhagen, och då ordföranden hälsade välkommen hade omkring 2 000 personer samlats. Årets konfirmander hade klätt majstången som, nymålad och blomstersirad, under musik av bygdens spelmän restes av många och villiga händer. Dansen trådde med lust och glädje. Högtidstalet hölls av professor skytteanus, Carl-Arvid Hessler, Uppsala. Inspirerat och värmande talade han om arvet från våra fäder, ett arv som vi skola vårda och värna. Talet blev en vacker hyllning till det arv vi fått, till den bygd vi kalla hembygd. Med H. C. Andersen skulle vi om detta högtidstal vilja utropa: Se, det var ett hembygdstal, det! Värmdes och gladdes vi åt professor Hesslers högtidstal så njöt vi också av sotarmästare Carl Bernströms konstnärliga tolkning av Fröding-dikter. Förutom körsång och allsång, musik, dans och lekar förrättades prisutdelning i den fototävling, som av hembygdsföreningen anordnats under mottot »Västerlövsta i helg och söcken». Något första pris utdelades ej, men andra pris gick till montör Nils S. Pettersson, Heby, och 2 tredjepris till hrr Lars Johansson och K. G. Andersson, båda från Heby. De vackra tävlingsbilderna voro utställda i hembygdsgården. Det har varit styrelsen angeläget att hålla midsommarfesten i Klockarhagen på hög nivå men samtidigt göra den till en trivsam folkfest.

Västerlövsta hembygdsförening: Majstången reses av många och villiga händer.

Under de gångna åren har föreningen förlorat en för sin sak synnerligen intresserad medlem, bruksförvaltare Arvid Holmberg. Han invaldes i interimstyrelsen vid föreningens bildande 8 juli 1943 och har sedan till sin bortgång tillhört styrelsen. På mångfaldigt sätt har han ådagalagt sitt stora och levande intresse för hembygdsgården.

Vid senaste årsmötet lämnade hembygdsgårdens värderade vaktmästare Gustav Andersson och hans fru Lisa sin mångåriga och trogna tomtetjänst vid gården. Gustav Andersson deltog med liv och lust redan då de första spadtagen togs för grundgrävningen och med stort intresse har han allt sedan gårdens tillkomst varit dess trogne väktare. Vid årsmötet, som hölls i hembygdsgården, hyllades de båda och till fru Andersson överlämnades blommor.

Vid samma tillfälle välkomnades deras efterträdare, målare Nils Johansson med fru.

Josef Wahlström

ÖREGRUNDS HEMBYGDSFÖRENING

Under året har föreningens verksamhet främst varit inriktad på inredningen av vårt nya fastighetsförvärv, en envåningsstuga av ålderdomlig öregrundstyp, som flyttats till hembygdsgården och efter åtskilliga meningsskiljaktigheter rörande dess plats på tomten fått sin slutgiltiga pla-

cering där. Tillsammans med huvudbyggnaden och längan av ekonomibyggnader bildar den ett nästan slutet helt och gör ett tilltalande intryck, vartill även den vackert snidade stugdörren bidrar. Särskild uppmärksamhet bör av besökande ägnas rummet med de dekorativa 1700-talsväggbonaderna, vilka tillhört en borgarfamilj i Öregrund. Det andra rummet och köket ha förtjänstfullt dekorerats av herr Georg Jonsson från Valö.

Upprepade men fåfänga ansträngningar ha av föreningen gjorts för att i Öregrund få behålla det dit införda väldiga ekroder (9 ½ meter högt med en vikt av fem ton), som tillhört den av Chapman år 1782 byggda fregatten *Bellona*. Ej ens som deposition kunde Öregrund få behålla dyrgripen, som överlämnats till Statens sjöhistoriska museum, där den enligt uppgift skall ingå som en omistlig del i en skeppsbyggnadsutställning. Den hade eljest utgjort ett värdefullt komplement till hembygdsgårdens stora stockankare och den skeppsklocka, vars vackra klang traditionsenligt inleder våra förhandlingar.

Samlingarna ha utökats med en del värdefulla föremål och ordnats så bra som utrymmet medger.

Vår förening fick 22 maj ett välkommet och lyckat besök av Danderyds hembygdsförening.

Midsommaraftonen firades på hembygdsgården med resande av majstången, tal, dans och förplägnad. Festen rönte en ovanligt stor anslutning från såväl stadsbor som sommargäster. Vidare ha några allsångsaftnar med ävenledes stor anslutning anordnats och en auktion, där hembygdsföreningens medlemmar och andra personer skänkt auktionsgodset, har ägt rum med ett välbehövligt gott ekonomiskt resultat.

För att bl. a. tillmötesgå uttalade önskemål från besökande har utarbetats en liten historik över staden och en vägledning för dem, som besöka samlingarna, varjämte ett tidningsnummer, »Öregrundsposten», utgivits, innehållande gammalt och nytt från vårt lilla samhälle, inte minst en ingående skildring av *Bellonas* chef över fartygets strandning år 1809 utanför Öregrund.

Föreningens medlemsantal utgör nu 218, det största någon förening här har. Hembygdsföreningen utgör också, kan man säga, ett slags förbindande länk mellan de olika föreningarna i staden.

Karl Wickström